

SLEKT OG DATA

Medlemsblad for DIS-Norge, Slekt og Data

Årgang 25 nr. 2 2014

**Bli med inn på Eidsvoll
Møt den nye lederen av DIS-Norge
Vel overstått Landsmøte
Fødsel i dølgsmål**

Medlemsblad for DIS-Norge, Slekt og Data. Utkommer med 4 nummer pr år
Abonnement for bibliotek og liknende institusjoner kan tegnes for kr 410,- pr år
Annonser kan tegnes ved henvendelse til Mette Gunnari, telefon 22 42 24 00; e-post mette.gunnari@disnorge.no

DIS-Norge, Slekt og Data
 Post/besøksadresse:
 Øvre Slottsgate 2B, 0157 Oslo
 Telefon: 22 42 24 00
 www.disnorge.no

Redaktør:
 Aina Johnsen Rønning,
 slekt-og-data@disnorge.no
Neste nummer sendes ut i begynnelsen av oktober 2014. Siste frist for levering av stoff er 3. september 2014.

Opplag: 10 500
Produksjon og trykk:
 Aktiv Trykk AS/Gamlebyen Grafiske AS
Layout: Grongstad Grafiske
 ISSN 0803-0510

Leder

Takk for tilliten!

Som nyvalgt leder i DIS-Norge, Slekt og Data, vet jeg at det er mye å ta fatt på. Vi er en aktiv forening, det er mye som skjer rundt oss, og ikke minst har det nye styret med seg en del føringer fra landsmøtet. Det kommer til å bli to travle år, men jeg gleder meg!

Når jeg skriver dette, har det gått en liten uke etter at landsmøtet ga meg tilliten som ny leder. Styret har allerede valgt et interimarbeidsutvalg og fastsatt dato for det konstituerende møtet. Jeg har laget en liste over saker styret må følge opp, og lista er lang. Litt er hentet fra landsmøtet, litt fra det forrige styret, litt er henvendelser som allerede har landet i epostkassa mi. Jeg er ikke overrasket, det er et høyt aktivitetsnivå i DIS-Norge. Men jeg har også merket meg anbefalingen fra kontrollkomiteen, om at organisasjonen til enhver tid er tydelig på oppgaver og ressurser, slik at ikke omdømmet skades over tid. Sagt med andre ord: vi må ikke bare gjøre tingene riktig, vi må gjøre de riktige tingene, og vi må prioritere.

Nå har jeg valgt å ikke komme med noen programerklæring, det er slikt som må forankres i styret og organisasjonen. Likevel har jeg vært tydelig på at DIS-Norge må kjennetegnes som en åpen, synlig og profesjonell organisasjon. Da må vi være tøffe nok til å prioritere, slik at det vi står for, virkelig synes! Skal vi være troverdige, må vi snakke med én stemme, og si det samme, hver gang. Det kan bety at det blir viktigere å finne den rette rekkefølgen for å gjennomføre alt vi ønsker å få gjort, i stedet for å prøve å gjøre alt på en gang. Det høres i grunnen ut som

en god regel for en dyktig slektsforsker også, ikke sant?

Der jeg jobber, snakker vi om medarbeiderskap. Selvsagt skal man kunne stille krav til lederne, og de er det mange av i DIS-Norge. Tenk på alle de tillitsvalgte! Men den viktigste ressursen er medlemmene. Medarbeiderskap er når alle bidrar med det de kan, og er lojale mot de målene vi setter oss. Er vi med på å gjøre oss alle gode, da kan vi få til utrolig mye. Da blir det viktig å vise vei, og prioritere. Det krever en åpen og lydhør organisasjon. Det skal bli to spennende år!

Tone Moseid
leder

Foto: Aina Johnsen Rønning

Redaktørens leder

Det er grasrot demokratiet som er de frivillige organisasjonenes viktigste grunnmur. Den frivillige innsatsen er vel og bra, men viktigst er de som mener noe, - de som vil noe med organisasjonen. De litt krangleverne, som sender inn landsmøteforslag, røsker litt opp i styrets arbeidsmetoder og har sine meningers mot. Landsmøtet er lakmustesten på at man slipper grasrot demokratiet til. Hvem som helst kan møte opp, sende inn landsmøteforslag, eller komme med benkeforslag på dem de vil ha inn i styret. I år behandlet vi 15 forslag sendt inn fra medlemmene. Noen forslag kom fra medlemmer som ikke en gang var representanter på Landsmøtet, forslag som ble behandlet like grundig som styrets egne forslag.

Det er klart at grasrot demokratiet kan gå for langt. Noen organisasjoner har regler om at forslag må behandles i distriktsleddet/lokalaget først. Det sikrer at man ikke bruker mye tid på forslag som uansett kommer til å falle når man går til avstemming. DIS-Norge med sine mer enn ti tusen medlemmer kan bli nødt til å innskrenke enkeltpersoners mulighet til å få behandlet forslag. Vi er ikke der nå, mye takket være at representantene tar jobben sin på alvor, både når avstemmingen skal foregå, og ved å forberede seg godt. At forslag faller betyr ikke at styret ikke har diskutert det nøye, eller at representantene har vurdert dem med et skuldertrekk. I år førte et forslag om vedtektsendringer fra et medlem som ikke var på Landsmøtet til nettopp endringer av vedtekter. Kanskje ikke 100 % slik medlemmet hadde foreslått, men hun fikk likevel til endringer i det viktigste ram-

meverket organisasjonen har; vedtektene.

I DIS-Norge, Slekt og Data er grasrot demokrati alt annet enn fyndord i taler. Heldigvis. Vi trenger de brennende sjeler, - vi trenger de som virkelig hisser seg opp over organisatoriske spørsmål. Samtidig er jeg enig med vår nye leder, Tone Moseid. Slike forslag bør ikke bare komme opp hvert annet år når vi har landsmøte. Kritik, spørsmål og forslag må tas på alvor av styret gjennom hele året. En forslagskasse og en svargaranti for medlemmer som henvender seg er et godt steg på veien mot grasrot demokrati også mellom landsmøtene.

Aina Johnsen Rønning
redaktør

Foto: Tord Rønning

Innhold

Bor som en Eidsvollsmann	4
Landsmøte i 100	14
Møt den nye lederen	16
Dagbok fra tvangsarbeidsleir	23
Fødsel i dølgsmål	26
Historisk befolkningsregister	36

Forsiden

Eidsvollsmannen Christian Magnus Falsen går fremdeles i gangene i Eidsvollsbygningen, og kommer gjerne ut for å diskutere grunnlovsarbeidet med besøkende. Hele landsmøtet til DIS-Norge fikk møte ham da de besøkte den helt nyoppussede og gjenskapte Eidsvollsbygningen.

Eidsvollsmannhjem – Det har jo sine sider å bo i et slikt hus. Ikke alt er like praktisk, særlig ikke når man skal leve et vanlig liv som en barnefamilie, sier Ida Helene Braastad Balke.

Bor som en eidsvollsmann

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Ida Helene Braastad Balke bor på slektsgården som korporal og Eidsvollsmann Peder Balke bygget for litt over 200 år siden. Det byr på utfordringer.

Å komme til Ida Helene Braastad Balke er som å stige rett inn i et julekort. Mer idyllisk kan det knapt bli. Gården Skreia på Toten er det eneste eidsvollsmannhjem som fremdeles er i bruk, og det har vært totalfredet i hundre år.

Ida Helene har hatt et veldig

bevisst forhold til bygningsvern og bygningshistorie siden barndommen, men familien har ikke hatt et veldig fokus på at de er etterkommere etter en eidsvollsmann. 200-årsjubileet har endret på det. Nå er det trykk fra media, og stadige bøker som gis ut der Peder Balke nevnes. – Det er egentlig litt flaut å tenke på at jeg i ungdomstiden ikke hadde noe bevisst forhold til at jeg nedstammer fra en eidsvollsmann. Jeg oppfattet meg bare som en vanlig odelsjente fra Toten, sier hun mens hun viser oss rundt i et museum av et hus.

Gården har gått i arv fra far til sønn i seks ledd. Ida er første datter som tar over gården. Tilfeldighetene skulle ha det slik at søknene til odelsgutten aldri fikk barn – i noen ledd. Dermed ble alle gamle ting og møbler stående i det 800 kvadratmeters store hovedhuset. Fremdeles er huset innredd med gamle stoler og kommoder. Alt ble værende på gården, og gamle ting ble stuert inn i skatollene, også inngangsbeviset som Peder Balke hadde med seg til Eidsvoll. Og drakten han gikk i. Balke selv er gravlagt utenfor hoveddøra på går-

Øverst: **Balke gård** er et rappet tømmerhus fra rundt 1910. Utenpå tømmeret er det lagt på leirrapping som så er kalket. Huset er et midtkammerhus.

Uniformen til skal nå fraktes til Steinberg gård der eidsvollsmann Weidemann bodde. Det er nå museum, og utstillingen der uniformen skal være med i skal stå i to år.

den. Tross dette, visste ikke familien så mye om Balke selv.

– Vi har aldri visst så mye som nå. Historikerne kommer stadig med ny informasjon i forbindelse med jubileet, sier Ida og viser frem den nye historieboken fra Oppland, der Peder Balke er behørig omtalt.

Peder Balke var korporal i Dragonregimentet, og visstnok en god soldat. Det heter seg at han reddet troppen fra å bli tatt til fange av svenskene ved å protestere høylydt da en medsoldat ville sale av hesten. Salen forble på, og

troppen fikk tid til å rømme. Selv om han var militær, stemte han med bøndene og med selvstendighetspartiet. Han fikk dessuten audiens hos prinsen for å snakke bøndenes sak. Han ba prinsen om å fjerne de militære fra Toten, der bøndene var forpliktet til å innkvartere 4-5 soldater per gård. Det skapte mye misnøye, og Peder Balke overtalte prinsen til å trekke de militære ut av området. Ida Helene tror Balke var en moderne mann, og før han dro ut i krigen skrev han et testamente som overlot gården til

den førstefødte, enten det var en jente eller gutt som skulle fødes. Balke kom tilbake etter at sønnen var født, men gammel ble han ikke. Derfor finnes det ikke noe fotografi av ham, bare et siluettbilde.

Etterkommer av to

Det var to utsendinger fra Toten. Også Peders svoger ble sendt til Eidsvoll, og Ida er etterkommer også av ham; Niels Dyhren. Dyhren gård og en av de andre nabogårdene brant imidlertid ned. Balke gård er derfor svært spesiell, ►►

Peder Balke døde før fotograferingskunsten ble oppfunnet, så det eneste som finnes av Balke, er et siluettbilde.

Riksantikvaren har fått et eget hjørne på et av rommene der sjablongmalingen er overmalt.

og riksantikvaren har en klam hånd over alt som skal gjøres. Heldigvis har familien to gode advokatinntekter, samt inntekter fra jorda som leies ut. Dessuten er de blitt flinke til å søke pengestøtte til det som må gjøres av restaurering. Der er nemlig dyrt å vedlikeholde en totalfredet gård. Vinduer som skal skiftes ut, må bygges for hånd på et lokalt verksted. Ikke en gang et malingsstrøk slipper gjennom uten riksantikvarens velsignelse, spesielt ikke malingsstrøk. Gården er prydet med sjablongmaling, dekormaling, marmorering og maling som ser ut som moderne tapet. Ida synes riksantikvaren har vært grei med tobarnsfamilien. På flere rom har de fått lov til å male over sjablongmalingen, eller lagt plater over. Premisset var da at det måtte stå igjen et hjørne med den opprinnelige malingen, slik at det er mulig å rekonstruere den, eller at platene skrus på slik at de gamle veggene bak bevares.

– Det har jo sine sider å bo i et slikt hus. Ikke alt er like praktisk, særlig ikke når man skal leve et vanlig liv som en barnefamilie. Ungene må jo ha rom å leke i, ikke bare penstuer å sitte pent i, sier Ida Helene Braastad Balke.

Rik familie

Ida Helene er ikke i tvil om at Peder Balke var en svært rik mann. Antakelig fordi matjorden var god nok til å dyrke hvete på. Hveten ble foredlet, og Balke slo seg opp på foredlete hveteprodukter – som sprit. Det er også en treskelåve på gården. At Balke klarte seg spesielt godt i dårlige tider, vitner det faktum at det finnes en del sølv etter ham. Sølvskatten som kom i 1815 røvet det meste av sølvet som var på gårdene. Man vet at det har vært bosatt slektninger på gården i mange hundre år. Nærmeste bygning er en middelalderkirke, og gårdene ved slike kirker var ofte eid av kirken. Familien har fremdeles kongeskjøtet fra da gården ble overtatt av dem. Siden 2008 har det vært Ida Helene og ektemannen Lars Braastad som har eid gården. Ida Helene og mannen har selv gjort en del av malearbeidet på gården, og de har gjort seg godt kjent med linoljemalingens forbannelse. Deler av huset er delvis avstengt og lite i bruk, og familien har fått lov til å koble seg på naboens biobrenselanlegg for å holde oppvarmingskostnadene nede. I tillegg går det med fire paller ved

om vinteren. Det har sine sider å bo som en eidsvollsmann, men fordelene oppveier ulempene, understreker Ida Helene.

– Det var nok verre for far min å overta gården, for han måtte jo drive jorda. Jeg følte jeg hadde et valg, men det ga jo begrensninger på hvor jeg kunne jobbe. Det kommer også med å ha to gode inntekter. Så er det jo spesielt å ha 250 år gamle ting rundt seg. Det er hyggelig, men ofte ikke så praktisk, sier Ida Helene Braastad Balke.

Nå gleder hun seg til kransenedleggelse på gården, besøk av NRK og stadige jubileumbøker med ny informasjon om tidligere slekter. 17 mai vil hun invitere andre eidsvollsetterkommere til en egen markering på gården. Det forplikter å bo som i et museum.

Nordlendingene feilvurderte

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Langsom postgang, dårlig kommunikasjon og mennenes lange fravær på fiske fikk skylden for at ingen nord for Trondheim møtte på Eidsvoll – eller på det første ordinære Storting noen måneder etterpå.

Nordlendingene avlyste valget til Eidsvollsforsamlingen da de fikk brev om at de var ferdige med arbeidet sitt på Eidsvoll. Men dermed fikk de heller ikke være med på det første ordinære storting i 1814.

I Nordland ble første del av den indirekte valgprosessen gjennomført, med edsavleggelse og valg i sognekirkene. Fra 29. april – 1 juli foregikk disse bededagene med valg over hele Nordland. Man var klare for å møtes for å velge tre utsendinger til Eidsvoll da brevet ankom amtmannen i Nordland 18. juni, med beskjed om at Riksforsamlingen var ferdig med sitt arbeid. En skikkelig nedtur, og amtmannen bestemte seg for å ikke avholde en valgforsamling for å peke ut tre menn,

all den stund det ikke lenger var noen Riksforsamling å reise til. Det var en feilvurdering.

Så lenge man ikke hadde avholdt en valgforsamling, rakk man heller ikke å være med på valgene til det ekstraordinære stortinget høsten 1814 - Nordlands første representasjon i noen nasjonalforsamling var dermed i det første ordinære stortinget 1815.

Optimistiske finnmarkinger

Finnmarkingene tok en mer optimistisk holdning til reiseavstanden. De holdt bededager i mai, juni og juli, og 1. august møttes de i Tromsø (som da var en del av Finnmark amt) til amtsforsamling 1. august. Finnmarkingene lot seg ikke affisere av at det var over to måneder siden forsamlingen på Eidsvoll var oppløst, og valgte med

friskt mot tre representanter. Disse tre reiste aldri til Eidsvoll, fordi beskjeden kom om at arbeidet der nede var ferdig. En av de tre gjorde visstnok et forsøk på å reise til det ekstraordinære stortinget høsten 1814, men skal ha snudd i Bodø da han fikk vite at ingen hadde reist derfra. Det ble da bestemt at de valgte representantene skulle stille på det første ordinære Stortinget i 1815, der de da traff sine nord-norske kolleger.

Det mest positive for nordlendingene i 1814 var at det overordentlig Storting om høsten utsatte det neste ordentlige Storting fra februar til juli 1815 for nettopp å favne over hele nasjonen. Slik sett var dette en start på en bedre politisk & administrativ integrasjon av Nord- & Sør-Norge

Kilde: Tid & Rom (Viggo Eide)

Historisk gudstjeneste

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Solveig Aas Kristiansen bar en kappe fra 1770 på festgudstjenesten, og Morten Ekeberg var iført en original prestekjole fra rundt 1814.

Kirker over hele Norge holdt en gudstjeneste med historisk vri på bededagsgudstjenesten 23. februar.

Det var rett og slett 17. mai-stemning da Liungene samlet seg i sin valgkirke, Frogner kirke, 200 år etter at Norges første, demokratiske valg ble holdt.

Kirkene var de eneste forsamlingsstedene som har spredt ut over hele landet, og var dermed et naturlig valg da representanter til grunnlovsforsamlingen skulle velges. Dessuten var prestene stort sett lojale mot kongen i København, embetsmenn som de var – og utdannet i Danmark alle som en.

Demokratisk?

Veldig demokratisk var dog ikke vårt første valg. Bare åtte prosent av befolkningen hadde stemmerett, og det var en engere krets som var aktuelle kandidater. Thor Sørli fra Lier historielag tror nominasjonen skjedde blant bygdas ledende menn før valget.

Prins Christian Fredrik hadde, som midlertidig regent, sendt ut en kunngjøring som i detalj forklarte hvordan nordmenn skulle sverge ed til Norges selvstendighet i gudstjenesten før valget ble avholdt. Morten Ekeberg, iført en original prestekjole fra rundt 1814, ikledte seg identiteten til daværende

sogneprest Thorbjørn Lechve, og holdt en tale basert på den opprinnelige talen fra 25. februar 1915:

- Norges land, som ingen fiende har maktet å besette, er overgitt oss som en gave. En gave til hvem? Til det land som har nedverdiget oss mest de seneste årene. Kongen har gitt oss fra seg med blødende hjerte, og har sendt oss denne beskjeden. I brevet sier han at han har gjort dette for å unngå en forferdelig hungerkatastrofe, og anbefaler alle å fredelig gå over til den nye regjeringen, sa Morten Ekeberg som Thorbjørn Lechve.

Sverget på Norges selvstendighet

I følge Christian Frederiks kunngjøring skulle kirkefolket sverge, noe som også ble gjort i Frogner kirke 23. februar i år. Folket «med oppløftede fingre» skulle avlegge denne eden:

«Sverge I at hævde Norges selvstendighet og at vove liv og blod for det elskede fædreland?» «Det sverge vi, saasandt hjelpe os Gud og hans hellige ord.» Deretter holdt presten en tale basert på den samme salmen som det ble holdt preken fra i 1814. (Sannsynligvis MYE kortere. Thorbjørn Lechve var kjent for å tale i tre timer – på sogning...). Salme 62, 8-9 var håndplukket av Prins Christian Fredrik for

denne dagen: «Min frelse og min ære har sin grunn i Gud. Han er mitt faste fjell, jeg søker tilflukt hos ham. Folk, stol alltid på Gud, øs ut for ham det som fyller hjertet! Gud er vår tilflukt.»

– Kanskje ville prinsen minne seg selv om å løfte blikket, og fokusere på evighetsperspektivet. Salmen minner oss om at det er noe som står fast i skiftende tider, sa prost Ellen Martha Blaasvær.

Egen minneplakett

Fra hvert av valgene i 1814 har Riksarkivaren bevart fullmakter skrevet ut til dem som ble valgt. Riksarkivaren, Stortinget og Riksantikvaren har samarbeidet om å gi reproduksjoner av fullmaktene til kirker og kommuner der valgene sto. Frogner kirke var valgkirke, og kultursjef Ingeborg Rivelsrud avdekket både reproduksjonen og et emaljeskilt som markerer dette. 180 av de 300 kirkene det ble avholdt valg i 1814, står enda. Disse 180 har nå fått sitt eget historiske emaljeskilt.

Riksarkivet lanserte nylig appen Valg1814 som gir deg oversikt over alle valgkirkene i 1814. I appen kan du også se fullmaktene fra alle kirkevalgene, både i originalversjon og transkribert. Fullmaktene som appen "Valg 1814" viser deg, er opptatt i UNESCOs register over Norges dokumentarv.

Livet i Lier rundt 1814

John Willy Jacobsen i historielaget holdt etter gudstjenesten et foredrag om hvordan livet for liungene måtte ha fortont seg i 1814. Da bodde det 900.000 mennesker i Norge, 4322 av dem i Lier. De fleste bodde på de 438 gårdsbrukene og 200 husmannsplassene i bygda.

– Gårdene ga et helt annet bygningsmessig uttrykk enn nå. Det var gårdstun bestående av flere bygninger – gjerne plassert i en firkant. De fleste var nok ganske gråslitte. Husmannsplassene lå i skogkanten eller langs Lierelva der det var jord som ikke var særlig dyrkbar. I hele bygda var det et nettverk av små, dårlige veier. Bare to veier ledet ut av kommunen, deriblant kongeveien som er fredet. 90 % av innbyggerne var bønder eller tjenestefolk på gårdene. Gårdene var stort sett selvforsynt. Å så korn var sett på som en hellig handling. Havre var den viktigste kornsorten. Rug, bygg og hvete ble også dyrket. Man dyrket gjerne havre og bygg sammen, dette ble kalt «blandakorn». De fleste gårdene dyrket epler, kirsebær og plommer, til privat bruk for det meste. Rips og stikkelsbær fantes det også, men ikke poteten. Den ble ikke brukt i Lier på mange år enda. Kjøpmennene i Drammen hadde privilegier, så det fantes ingen handelsmenn i Lier. Av industri fantes det sagbruk, teglverk og møller. Alt dette krevde vannkraft. Fogden, presten og sorenskrivere var de som i praksis styrte og stelte. Den første bygdelegen kom ikke før i 1890. Klokkeren var regnet blant de kondisjonerte. Om høsten og våren hadde man bygdeting for saker som skulle opp til tinglysning, samt straffesaker. Forlikskommisjonen tok opp mindre saker, som nabokrangler. Her finner historikerne mye moro. For eksempel var det en sak i Lier der den 76 år gamle husmannen Knut stevnet sin egen kone for «ufredelig ekteskap med meg selv som gammel og forsvarsløs mann». Selv om han tilbød halve boet og en hel tønne havre, fikk han ikke skilsmisse. Det var bare de kondisjonerte som holdt aviser. Resten fikk informasjon via opplesning fra kirketrappa, eller fra budstikka som gikk fra mann til mann og gård til gård fra lensmannen. Lese kunne de nok, liungene fikk tre måneders undervisning i året i lesning og katekismus. Om man snakket ekstra pent til læreren fikk man også lære litt skriving og regning. Bøndene dro til Drammen for å kjøpe spekesild og tørrfisk. Ellers gikk det nok mye i vassgraut, laget på bygg. Erter, kjøtt og flesk var ikke hverdagskost, og på brødskenen gikk det mye i pultost og syltetøy. I årene før 1814 var det år på år med feilslåtte avlinger etter tørke, frost eller regn. I tillegg opplevde man en storpolitisk krig der britene stengte havnene. Det var dramatisk, for man hadde ikke nok korn selv. Elendigheten kan blant annet leses i en forordning fra Cappelen om å samle mose og bark for å drøye melet. Særlig 1812 var ille. I 1809 hadde man dessuten to epidemier; tyfus og dysenter, fortalte John Willy Jacobsen til en stappfull og festpyntet kirkestue i Lier.

Falsen.

Bildet av Christian Fredrik og de av eidsvollsmennene man har malerier av, henger på utstillingen på Eidsvoll.

Christian Fredrik tvitrer

Christian Fredrik (les: Riksarkivet) tvitrer aktivt i jubileumsåret. Prinsen har allerede sendt ut over 500 tweets, og har nesten 2000 følgere på den populære meldingstjenesten. Prinsen tvitrer til og med med andre historiske personer, som General grev Carl Jacob Waldemar von Schmettow, øverstkommanderende for de nordenfjelske styrker i Norge i 1814: @grevSchmettow: Forsøkte å få grev Rosen til å be om pass for deg hos sin konge, men det ville han ikke.

Man kan også følge de historiske begivenhetene time for time. Her er fra 23. februar:

- Grev Rosen, en svensk utsending, har meldt sin ankomst. Jeg sender min stallmester Kaas helt til Hafslund for å møte ham.
- Grev Rosen brakte et opprop fra den svenske konge til det norske folk, tok det ikke i mot, lot lese opp vår erklæring på fransk.
- Grev Rosen reiser nå tilbake til Sverige. Han tapte fatningen da han så meg omgitt av rikets fremste menn og hørte våre planer.

- Jeg har fulgt begivenhetene siden han kom til Norge forkledt som matros med en svensk fiskebåt i mai 1813. Flere andre historiske personer tvitrer, og jeg tenkte hvorfor ikke Christian Fredrik, sier Eli Fure i Riksarkivet til Aftenposten. Hun bruker prinsens håndskrevne dagbok som viktigste kilde for twittermeldingene.

Forskere har lett med lys og lykte etter originale tapeter og farger. Her sitter DIS-delegater i et kobberfarget rom. Fargen vil endre seg med tiden, og ende opp som brun.

Nyåpnet Eidsvollsbygning

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Malingen var knapt tørket da hele landsmøtet i DIS-Norge fikk en grundig omvisning i Eidsvollsbygningen.

Eidsvoll har vel knapt hatt et mer kompetent publikum på omvisning, og spørsmålene var mange og intrikate. Landsmøtet ble delt inn i fire grupper og guidene anstrengte seg ekstra for å gi korrekt informasjon. Under omvisningen møtte man både på en eidsvollsmann, og ei kokke som bakte flatbrød i den gjenskapte kjelleren. Kjelleren ble fylt med sand da bygningen begynte å synke, så det er gjort en betydelig jobb for å få bygningen tilbake til sin opprinnelige

1814-drakt. Man har gjort et omfattende kartleggingsarbeide for å få farger og detaljer riktig. Blant annet har man fått tillatelse til å bruke kobbermaling i ett av rommene. Malingen vil endre farge over tid, og ende opp med en brunfarge. Ved hjelp av moderne mikroskopi har man klart å avdekke bitte små spor av maling, for eksempel i sprekker. Slik har konservatorene funnet ut hvilke pigmenter som ble brukt for 200 år siden.

Oppussingen på Eidsvoll har vært den aller mest kostbare delen av Regjeringens satsing på Grunnlovens 200-årsjubileum. I alt 384 millioner kroner har det kostet. Bygget er blitt en spennende tids- og

Detaljer. Mange nydelige detaljer er kommet frem på Eidsvoll, og alt er gjort så originalt som mulig.

klassereise. Du kan få se fru Ankers vakre sengekammer. Og du kan sammenlikne det med tjenestejentas sengekammer en etasje under. I rekonstruksjonen har man tatt i bruk gode, gamle slektsforskningsmetoder. Mye dokumentasjon på eksteriør og interiør er fra korrespondansen mellom byggherren og Carsten Anker, mens byggingen pågikk og Anker bodde i København. Han går så konkurs, og tingene ble dokumentert, blant annet i auksjonskataloger. Man har også brukt eidsvollsmennenes dagboksnotater.

Tre år tok restaureringen, kjelleren er bygget opp fra bunnen og Rikssalen er tilbakeført slik den var. Resultatet er fargerikt og spennende. I 1814 var det

viktig å vise frem fargerike rom – siden vanlige folk ikke hadde råd til farger på veggene. Særlig spennende er det å gå tjenestevei – og i tjenergangene bak rommene. Å få hilse på kokka i kjelleren er også en opplevelse. Det var nok ikke mye HMS å spore for de ansatte i Eidsvollsbygningen i 1814.

Omvisningen ble høydepunktet på årets landsmøte. Litt dramatikk ble det også da brannalarmen gikk og siste gruppa ble holdt igjen i ti minutter. Heldigvis var det ingen brann i dette nasjonalklenodiet, og DISerne kunne returnere trygt til landsmøtesalen.

1814 – den skitne sannhet!

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Landsmøtet samlet seg til festmiddag, og måtte ta til takke med et historikerforedrag som underholdning.

Foredrag om 1814? Ikke mye til underholdning, var det flere av oss som tenkte. Men, der tok vi sannelig feil, gitt.

Foredraget utviklet seg til ren standup da Kristin Mikalsen fortalte den skitne sannheten om hvordan det egentlig var på Eidsvoll i 1814. Skjortene var ofte av lin, og de vasket man gjerne bare hver fjortende dag. De fleste menn brukte bare skjorte som underklær, og heller ikke kvinnene gikk med underbukser.

I alle fall er det det man tror.

– Sikker kan vi ikke være, for da som nå leverte man ikke undertøyet sitt til arkiv, man slet det ut, sa Kristin Mikalsen og oppfordret alle tilstedeværende å levere inn sitt undertøy til nærmeste arkiv, slik at det ikke gjentar seg for fremtiden.

Fulle

Datidens Ola og Kari het Ole og Anne, og de levde i en enda mer illeluktende verden enn eidsvollsmennene. Normalt hadde Ole og Anne 4,5 barn – gjerne sovende i senga. De sov under saueskinn – som nok aldri ble vasket. De fleste hadde ikke annet klesskift

◀ **Kokka.** Besøkende på Eidsvoll kan nå besøke kokka i den gjenskapte kjelleren. Er de heldige får de smake litt av flatbrødet hennes.

Servering. Nå skal dere få en 1814-inspirert meny; en bolle vassgraut per bord, spøkte historiker Kristin Mikalsen til landsmøtedeltakerne som fikk rugbrød med sild og egg som forrett, Lam og grønnsaker til hovedrett og sitronterte til dessert.

enn finstasen. Ole og Anne ble kalt gråbønder, for farger hadde man ikke råd til. Frokosten bestod kanskje av ertebrød og en god dram. Gjerne en tint, som kan regnes i to stive drammer.

– I 1814 ble det sett på som sunt å drikke. Alkohol ble brukt som medisin mot mye, alt fra kolikk til «hjertens ve». Dette var den fulleste perioden i norsk historie. Både voksne og barn drakk som bare det. Hjemmebrent var vanlig også ved fødsler. Da skulle både fødekvinne og jordmora drikke tett. Etter fødselen ble det anbefalt å drikke en liter hjemmebrent om dagen for å komme seg. Nå var ikke hjemmebrenten 96 %, men en liter 45 % er jo mer enn hva man anbefaler barselkvinner i dag å drikke... I 1814 var alkohol vanlig som en del av lønna for arbeidere. Under Lofotfisket fikk man en kvart liter sprit hver dag. Det var praktisk, særlig om vinteren når andre typer drikker frøys, sa Kristin Mikalsen.

Overtroiske

I 1814 fantes de underjordiske, og man forholdt seg til dem hver eneste dag. Man måtte hele tiden passe seg, for eksempel måtte man kaste neglene i flammene når man klypte dem, ellers kunne de underjordiske få tak i dem og trollbinde deg. Man måtte også si i fra før man slo ut vaskefatet, slik at de ikke ble fornærmet. Det var også lokal overtro, for eksempel

trodde man på Røros at menn som hadde storetær som ikke var lengre enn de andre tærne, ville de få en slem kone.

Kristin Mikalsen hadde studert Eilert Sundts hygieneundersøkelser for å finne ut hvor ille det egentlig luktet i 1814.

– Eilert Sundt begynte sitt arbeid på 1850-tallet, og var ikke akkurat fornøyd med det han fant ut. Men, det hadde tydeligvis vært verre noen tiår før – det vil si rundt 1814. Han ivret etter at folk skulle vaske ansiktet og hendene hver dag, men der ble han skuffet. Kvinnene vasket seg gjerne hver dag, men Sundt var ikke like fornøyd med at de brukte kjøkkenkluten. Klærne vasket man ofte ikke i det hele tatt. De var også av ull, og vanskelig å vaske. Oppvask trodde man ikke på, man bare spyttet og tørket av skjeen på klærne, sa Kristin Mikalsen og la til at de fleste hadde heller ikke do. Heldigvis la det ingen demper på appetitten til landsmøtedelegatene.

Landsmøte i 100

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Nesten 100 stykker møtte til Landsmøte ved Gardermoen i slutten av april. 15 innsendte forslag ble raskt behandlet av godt forberedte delegater.

Styret tok seg tid til en bolk med strategi før landsmøtet ble satt skikkelig i gang. Det siste året har styret og distriktsledere vært med på en analyse over fremtidige trusler og muligheter, slik at man har et godt grunnlag til å tenke strategisk de neste årene.

– Vi ser at tilgangen på frivillige blir dårligere. Folk vil gjerne drive med slekt, men ikke med de andre organisatoriske tingene. Vi må omstille

organisasjonene fra å ha hovedvekt på grundermentalitet, til å bli en mer profesjonell organisasjon – og omstillingen må vi klare uten å miste dugnadsånden, sa Torill Johnsen i sin åpningstale til Landsmøtet.

73 delegater

Nytt av året var at man hadde opprettet en fullmaktskomite og en komite som skulle fordele reiseutgifter. Komiteen for reiseutgifter hadde sitt svare strev med å regne seg gjennom utgiftene til alle de 73 delegatene, mens fullmaktskomiteen hadde valgt å godkjenne alle delegater på tross av at en del av delegatene ikke var korrekt

valgt av sitt eget årsmøte.

– Regelen om å velge delegater på årsmøtet er nok litt lite smidig, fordi det for mange er vanskelig å bestemme seg to måneder på forhånd, sa leder av komiteen, Tore J. Mehl. Komiteen skal skrive en rapport slik at DIS-Norge kan lære av det til neste år.

15 innkomne forslag

Hele 15 forslag var kommet inn til Landsmøtet, men delegatene var godt forberedte, så det tok ikke lang tid å behandle dem. Stig Heimdal og Renathe-Johanne Wågenes var blant de som hadde sendt inn forslag. Rolf B. Holte hadde foreslått at styret

95 DISere tok seg turen til årets landsmøte på Gardermoen.

skulle ha plikt til å protokollføre og tilgjengeliggjøre styrets referater. Her var landsmøtet delt, men forslaget falt. Forslagene var ellers svært varierte, alt fra å legge ned papirversjonen av Slekt og Data, til å sette i gang med et nytt prosjekt. Carl Birger van der Hagen foreslo å starte et nytt prosjekt etter at Eidsvollsmannsprosjektet nå er ferdig: «Medlemmer/grupper i distriktslagene i DIS-Norge, Slekt og Data, påtar seg i samarbeid med Norsk Folkemuseum å lage kortfattede historier/biografier over de personer som har bodd i og benyttet de enkelte bygningene på Norsk Folkemuseum. «Der var folk i husan» blir et prosjekt

der man kartlegger hvem som har bodd i husene på folkemuseet i Oslo. Hele landsmøtet stilte seg bak Hagens forslag, og Folkemuseet har allerede sagt at de er interessert i at en slik jobb blir gjort.

Det ble også en del vedtektsendringer på Landsmøtet. Blant annet ble det vedtektsfestet at valgkomiteen også skulle være en hederspriskomite. Landsmøtet vedtok også en instruks for valgkomiteen.

Ny i hovedstyret til DIS-Norge er:

Leder:

- Tone Eli Moseid (DIS-Vestfold)

Styremedlemmer:

- Laila Normann Christiansen (DIS-Oslo/Akershus)
- Per-Ove Uthaug (DIS-Hordaland)
- Trond Gangnes (DIS-Oppland)
- Ketil Figenschou (DIS-Sør-Trøndelag)

Disse fortsetter i styret:

- Heidi Sitara Fjeldvig (DIS-Oslo/Akershus)
- Jonny Lyngstad (DIS-Møre og Romsdal)
- Morten Thorvaldsen (DIS-Vestfold)
- Tone Britt Mathisen (DIS Aust-Agder)
- Tore Stustad (DIS-Buskerud)

Sterk på organisasjonsutvikling

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Den nye lederen av DIS-Norge innrømmer at hun ikke er så sterk slektsforskerfaglig, men organisasjon er hun drivende god på.

Tone Eli Moseid er intet uskrevet blad i DIS-Norge. Hun har både sittet i styret tidligere, og hun har vært redaktør for Slegt og Data. Så tok politikken henne. Etter noen år i fylkestinget for Arbeiderpartiet har Tone Eli Moseid igjen vendt tilbake til DIS-Norge.

Den nye lederen er 58 år, bor i Tønsberg, er sjef ved biblioteket der, er ikke gift men har både barn og barnebarn, og er opprinnelig Oslojente. Det betyr ikke at hun ikke har vært nord for Sinsenkrysset. I syv år var hun biblioteksjef i Vardø. I tillegg har hun «dype røtter» i Enebakk.

Det er det biblioteksfaglige som har lagt Moseides hjerte nærmest. Hun har gjort alt fra å utvikle bibliotekene for Kulturdepartementet, til å undervise fremtidige bibliotekarere ved Høyskolen i Oslo. Hun har også sittet i styret for den internasjonale biblioteksforeningen. Nå er hun leder av et av Norges flotteste biblioteker, nemlig biblioteket i Tønsberg. Bibliotekene er stadig viktigere for slektsforskere og DIS-Norge, så hennes biblioteksfaglige kompetanse vil komme godt med de neste to årene.

- Vi er jo inne i et paradigmeskifte for bibliotekene. Utfordringen er å dreie tilbudet til å bli en møteplass og en uavhengig arena for offentlige samtaler og debatt. Vi skal endre fokus fra å passivt sette samlingen vår til disposisjon, til å skape aktivitet. Vi må hjelpe slektsforskere og andre å mestre de digitale hjelpemidlene, og vi må gi bedre tilgjengelighet, blant annet ved selvbetjente biblioteker, sier Moseid.

– *Hva er de største utfordringene for å kunne gi slektsforskere og andre best mulig service ved bibliotekene?*

– Det opphavsrettslige. Vi må sørge for at bibliotekene kan gi tilgang til de opphavsrettslige dokumentene. Det er et problem også internasjonalt at opphavsrett og personvern bestemmer mye for hvem som kan få tilgang til arkivene. Her kan DIS-Norge bli en viktig stemme for brukerne. Den norske satsingen «bokhylla» har vekket internasjonal interesse, men det skjer mye annet spennende. USA og Danmark er flinke til å tenke nytt rundt tilgjengelighet, mens Singapore gjør mye spennende teknologisk. Tilgjengelighet og brukermedvirkning kommer til å bli kjernen i biblioteksdriften fremover. Bibliotekene legger opp til økt aktivitetsnivå, men da må man samarbeide mer med frivillig sektor, der DIS-Norge sitter på høy kompetanse. Det er for eksempel et potensiale i å plassere ansvaret for slektsforskningen ved biblioteket på DISerne lokalt, sier Moseid.

– *Da må det jo gi merverdi å dra til bibliotekene for å slektsforske.*

– Mange tror det som ligger på internett er gratis, men slik er det ikke, og det som ligger i den dype webben er heller ikke tilgjengelig via google. For eksempel vil avisarkivene bare være tilgjengelig fra bibliotekene, ikke fra din private PC. Tønsberg abonnerer blant annet på Ancestry, slik at brukerne kan søke i deres database gratis fra biblioteket. Jeg ser for meg et samarbeid med DIS-lag om hvilke lisenser biblioteket skal kjøpe inn, sier Moseid.

– *Nå er det jo ikke alle DIS-lag som har lokale biblioteker det satses på...*

– Enhetsbiblioteket er som du sier på vei ut. Forskjellene øker, fordi de

ene og alene er finansiert over kommunebudsjettene. Noen satser stort på bibliotekene, andre trapper ned, sier Moseid.

– *Og DIS-Norge har jo heller ikke så mye å rutte med...*

– Det stemmer. DIS-lagene bør fokusere mer på prosjekter, som man kan søke støtte om. Også DIS sentralt trenger mer prosjektorganisering og mindre fokus på drift. Ikke bare fordi det er der pengene ligger, men også fordi det er omdømmeskapende, sier Moseid.

– *Har du noen programerklæring for de neste to årene?*

– Vi må bli mer åpne, mer synlige og mer profesjonelle. Landsmøtebatten viste jo et klart ønske blant medlemmene om at styret skulle bli mer åpen om prosessene, og det må vi få til. Jeg vil ha noen synlige resultater raskt, for eksempel en forslagskasse på nettsiden, og svargaranti for de som tar kontakt. Jeg oppfordrer også distriktslagene om å være mer åpen på hva de holder på med, sier Moseid.

– *Du sa i talen din til landsmøtet at du ikke er noe til slektsforsker.*

– Jeg driver litt innimellom, men det er ikke noen livsstil for meg, slik det er for en del andre DISere. Bestemor mi var veldig opptatt av slekt. Hun fortalte og fortalte, uten at jeg hørte så godt etter. Nå angrer jeg på at jeg ikke tok det opp på bånd. Det mest spennende for meg er å finne ut hvorfor ting skjedde. Det har gitt meg en verdiplattform som har vært viktig for meg som politiker. For meg er ikke slektsforskning det samme som frimerkesamling. Det er ikke antall navn i slektsprogrammet som er viktig, men det å få kjøtt på beina, sier Moseid.

Fire på LM:

Hva betydde årets landsmøte for deg?

Knut Bryn:

– Det viktigste for meg var at det ble valgt en ny styreleder. Dette kan bli en milepæl for DIS. Møtet hadde ingen diskusjoner om strategiske spørsmål. Det blir det forhåpentligvis mer av neste gang. Et tidsriktig besøk på Eidsvoll var morsomt.

Sigbjørn Elvebakken:

– Landsmøtet har for meg flere arenaer, både det som skjer i møtesalen og den sosiale. I møtesalen formes DIS-Norge, Slekt og Datas neste to år, mens ellers kan folk møtes fra ulike deler av landet og knytte bånd, utveksle erfaringer og ideer. Tror det er bra for organisasjonen at antallet delegater har blitt så mange, for det øker gevinsten av det som skjer utenfor møtesalen.

Landsmøtet ble spesielt for meg i år i og med at jeg ikke sa nei til gjenvalg til styret, men velger å bruke min tid først og fremst på DIS-Oslo/Akershus. Men jeg stiller meg fortsatt disponibel for organisasjonen på korte tidsavgrensede prosjekt.

Liv Ofsdal:

– Som ansatt hos DIS-Norge, Slekt og Data, og ikke delegat, er landsmøtene for meg mest fokusert på å hjelpe til å få det hele gjennomført. Men jeg syns også at det å feste ansikter til og prate med de jeg ellers kun kommuniserer med på e-post eller ser navnene på i andre sammenhenger er til stor nytte og glede. Dette Landsmøtet var intet unntak, her var det mange nye fjes men også flere "gamle". Vi fikk til et bra

landsmøte, veldig fin utflukt til Eidsvollsbygningen og en hyggelig middag på kvelden med et artig innslag av historiker Kristin Mikalsen.

Torill Johnsen:

– Landsmøtet er alltid noe spesielt for styret og styreleder – det er på en måte å gå opp til eksamen. Og det er mange fag man prøves i alt sammen i raskt tempo. Etter åtte år er det både en befrielse og ganske mye vemod som preger meg. Mest spennende er det å se at nye tar over mens jeg kan lene meg tilbake og observere. En episode jeg vil trekke fram er at

vårt nye organisasjonsledd DIS-Nord rakk å bli med på landsmøtet. Jeg ønsker meg mange regionløsninger i DIS slik at mange flere kan sysle med slektsforskning og noen færre kan påta seg å tilrettelegge for denne hovedaktiviteten.

Tre DIS-bjørner og to hedersbevisninger ble delt ut på landsmøtet. Mest overrasket ble nok de som fikk hedersprisen.

Torill Johnsen overrasket lederen i hederskomiteen Knut Bryn med hederspris som komiteen i all hemmelighet hadde bestemt seg for bak lederens rygg, og Knut Bryn overrasket hedersprisutdeler Torill Johnsen med hedersprisen.

Landsmøtet var imidlertid ikke like overrasket. Torill Johnsen og Knut Bryn har vært «primus motor» i foreningen i mange, mange år. Torill som leder og Knut som «slektsoraker».

– Knut har vært en svært kompetent og seriøs bidragsyter når det gjelder det slekts- og historiefaglige i DIS-Norge og i Norge. Før han overtok etter Vidar Øverlie som leder av FU Slektsfaglig var han i en årrekke medlem der og

Heder. Knut Bryn fikk hederspris.

Heder på Landsmøtet

AV AINA JOHNSEN RØNNING

gjorde en formidabel innsats. Han satt i styret i DIS-Norge i tre perioder, hvor han var nestleder i 2 av dem. Han har i en årrekke sittet i styret i Studieforbundet Kultur og Tradisjon (for DIS-Norge som er medlem). Han har også vært sentral siste 2 år i Fortidsminneforeningen, der han en periode til og med måtte sitte som fungerende generalsekretær gjennom en krise i fjor. Han var ansvarlig både for utvikling og gjennomføring av tillitsmannsopplæringen i DIS-Norge sammen med Bernt Bull. Sist, men ikke minst er det Knut Bryn som langt på vei er mannen bak slektsforskningsstudiet i Volda. Gjennom sin innsats for dette bidro han sterkt til at Norge i dag har et studietilbud innen slektsforskning. Knut har selv vært en av lærerne i dette studiet, skrot Johnsen.

hver sin DIS-bjørn for det arbeidet de har lagt ned lokalt. Åge Nortun er leder av DIS-Møre og Romsdal og jobber aktivt for å få i gang flere lokallag der. Han er tidligere leder og pådriver for å få DIS-Molde til det aktive laget det er i dag, og han driver oppsøkende virksomhet til medlemmer som trenger EMBLA og slektsforskerhjelp.

Hilde og Remi har over meget lang tid gjort en formidabel og beundringsverdig innsats lokalt og i Buskerud fylke. De vier en stor del av sin fritid til å arbeide for å hjelpe andre i sin slektsforskning og for Remis del som gravminnekoordinator og DISTreff fadder for Buskerud.

3 DIS-bjørner

Åge Nortun, Hilde Wedde og Remi Pedersen fikk

Mer heder. FV: Åge Nortun fikk DIS-bjørn, Torill Johnsen fikk hederspris, Remi Pedersen og Hilde Wedde fikk DIS-bjørner.

Geiteskinn var verdt nesten halvparten av et okseskinn på 1600-tallet. Greit å vite når man skal vurdere hvor mye gårdene var verdt.

Verdsatt i skinn

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Det er ikke lett å være slektsforsker når boplassene man skriver om er verdisatt i kalveskinn eller gråskinn. Hvordan skal man tolke det?

Før 1700 levde og tenkte man i naturhushold i store deler av landet. En gård kunne være taksert til 3,5 kalveskinn. Betyr det at man faktisk betalte for gården i kalveskinn? Og, hvor mye var egentlig 3,5 kalveskinn verdt?

Lokalhistoriewiki har en god oversikt over hvor mye de ulike skinnene var verdt rundt omkring i landet. Hudlag - verdien av en okse- eller kuhud, var mest verdt. Over det meste av Østlandet og trolig også nordafjells gikk det som regel 12 kalveskinn på ett hudlag, mens i resten av landet kunne det gå opp til 20 kalveskinn på en oksehud. Man satte antakelig ikke så stor pris på det myke kalveskinnet på 1600-tallet, som man gjør i dag. Saueskinn ble på Østlandet trolig reg-

net for jevn gode med kalveskinn, mens saueskinnet på Sør- og Vestlandet som regel bare var verdt halvparten så mye. Bukkeskinn og geiteskinn var mye verdt; halvparten til en fjerdedel av et kuskinn. Ekornskinn var også mye verdt (i alle fall når man tar hensyn til størrelsen); gråskinn ble verdisatt som kalveskinn. På Vestlandet ble ting også verdsatt i fisk. Et våg fisk (rundt 18 kilo), var verdt et hudlag. Verdifastsettelsen mellom fisk, hudlag, smør og kort stod gjerne fast i lange tider, selv om pengeverdiene på de ulike varene endret seg. Leilendinger (de som bodde og drev jorda på leid grunn) betalte også for seg i varer.

Antakelig ble gårdene sjelden omsatt i hudlag eller fisk. Det var en verdifastsettelse fra tiden før man ble vant med å regne i pengeenheter. Verdifastsettelsen hadde mye å si når skatten skulle regnes ut, og når man skiftet gårdene. Slike skifter var svært vanlig i sen-middelalderen etter de

store pestene og farsottene. Matrikkel-skylda hadde sitt opphav i landskylda (skatten til kongen), som da var regnet i fisk, dyr, korn og liknende.

Kilder: Lokalhistoriewiki, Norsk historisk leksikon, Gard Bygd Rike samt boken Gård, skatt og matrikkel av Andreas Holmsen (finnes gratis digitalt tilgjengelig i bokhylla til nasjonalbiblioteket). Riksarkivet ga i fjor ut en ny bok om Priser og verdiforhold i Norge ca. 1280–1500. Her gir forfatter Gunnar Ingolf Pettersen gir en systematisk oversikt over hele det norske verdi- og prismaterialet i perioden. Det gjelder verdiforhold mellom mynt, regneenheter og de naturaliene man aksepterte som gjengse, lovlig betalingsmidler (varepenger). Det gjelder også pris på jord, byeendom og på varer og gjenstander i sin alminnelighet. Ingen grunn til å fortvile om du lurer på hvor rike forfedrene dine egentlig var, med andre ord.

Til høsten kommer Roy Andersen med en bok om Norges rolle ved utbruddet av første verdenskrig. Forrige gang det ble lansert en bok om samme tema, var i 1927.

Mens det finnes haugevis av bøker om Norges rolle i andre verdenskrig, er det slunkent på litteraturlista over hvordan folk hadde det under første verdenskrig. Roy Andersen jobber med et verk på tre bind om første verdenskrig sett fra norske øyne. Til høsten kommer den første, som skal handle om tiden før krigsutbruddet og de første krigsmånedene i 1914.

Roy Andersen var i mars på seminar i Norsk Pressehistorisk forening og fortalte om forskningen han har gjort i forbindelse med boka. Krigen ble, også for nordmenn, en lang og tung periode. Over 2000 nordmenn døde i løpet av krigsårene. Særlig gikk det ut over de norske sjøfolkene.

– Første verdenskrig ble en fryktelig massakre på unge menn. Om man skal sammenlikne med tragedien i Sy-

Ny bok om første verdenskrig

AV AINA JOHNSEN RØNNING

ria, der 120.000 er blitt drept de siste tre årene, så setter det ting i perspektiv at like mange kunne dø i løpet av et to dagers slag under første verdenskrig. 8-10 millioner soldater døde i denne skyttergravskrigen, pluss 20 millioner sivile, om man skal ta med spanskesyken, som jo var en direkte følge av krigen. Fire store imperier gikk under og Europakartet ble tegnet på nytt. Uten første verdenskrig ville vi ikke hatt noen russisk revolusjon, vi ville trolig ikke fått noen maktovertakelse av Hitler i Tyskland, og dermed ingen andre verdenskrig, og vi ville trolig ikke hatt noen kald krig. Første verdenskrig preger oss fortsatt. Bare se på Ukraina, her går skillelinjene etter linjene i første verdenskrig, sa historiker Andersen.

Skyfri himmel

Så sent som i februar 1914 uttalte daværende statsminister Gunnar Knudsen. «For tiden er den politiske himmel verdenspolitisk sett skyfri i en grad som ikke har vært tilfelle på mange år.» Roy Andersen mente det ikke var rart at man følte det slik – få måneder før krigen var et faktum.

– I februar 1914 var dette en presis analyse av situasjonen i Europa. Vel var det en voldsom opprustning og vel lå det en trussel i bunn, men stormaktene hadde vist evne til å rydde opp i problemene. Året før sendte de blant annet en felles flåte til Adriaterhavet for å få slutt på den serbiske okkupasjonen av Albania., sa Andersen på seminaret.

Selv etter skuddene i Sarajevo, og etter at Østerrike-Ungarn kom med

en krigserklæring til Serbia, håpet man på det beste.

– Drapene i Sarajevo forsvant fort fra avisenes overskrifter, og Keiser Wilhelm dro på sin sedvanlige tur til Vestlandet. Da krigserklæringen kom håpet man på at dette skulle bli en lokal krig, og en krig på Balkan ville berøre Norge i liten grad, sa Andersen.

De første dagene av august var det full krig i Europa, og de norske myndighetene hadde et voldsomt dilemma. Nøytralitet var den eneste løsningen for et land skvist mellom den store russiske bjørnen, det tyske riket og den britiske stormakten. Britene kom med et tilbud om allianse, men norsk utenrikspolitikk hadde siden 1905 vært å ikke ha noen utenrikspolitikk.

– Norske myndigheter visste at britene hadde planer om en base i Egersund eller Kristiansand. Det gikk også rykter om at Sverige ville gå inn på tysk side dersom britene gikk inn i krigen. Da risikerte Norge en landkrig på den ene siden, og en sjøkrig på den andre. I august var skrekkscenariet en realitet. Fjerde august overbrakte den britiske ministeren i Kristiania, Mansfeldt Findley, et tilbud om allianse til utenriksminister Ihlen. Heldigvis trakk britene tilbudet etter bare fire timer, og Norge slapp å svare på tilbudet. Sverige gikk med på en nøytralitetsavtale, og situasjonen roet seg i løpet av august. Partene respekterte stort sett den norske nøytraliteten, sa Andersen til den aldrende pressefor-samlingen.

Hva skrev norsk presse?

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Selv om norsk presse var svært internasjonale orientert da første verdenskrig brøt ut, var det ikke lett å få rapportert krigen ut til folket.

Anne Hege Simonsen har gjennomført en studie der hun har sett på pressedekningen fra første verdenskrig. Hun har tatt for seg lokalavisen- og venstreavisen Lillesandposten og høyreavisen Aftenposten, for å se på journalistikken norske aviser bedrev under krigen.

For hundre år siden ble det sett på som svært viktig å ha utenrikskorrespondenter, og det var knyttet mye stolthet til den internasjonale dekningen. I tillegg var det rimeligere å trykke notiser fra utlandet, enn å sende journalister land og strand rundt. Avisene var med andre ord full av utenriksstoff. Da første verdenskrig brøt ut hvisket det ut skillet mellom innenriks- og utenriksstoff. Man skrev både om de store slagene, og om hvordan man skulle skrelle poteter uten å miste for mange næringsstoffer. Mens partiene var enige om å la partipolitikken ligge til etter krigen, trykket de partiede avisene ofte kommentarer

som kritiserte ut fra sin tilhengighet. Selv om Norge regnes som Englands nøytrale allierte hadde både England og Tyskland sine tilhengere i avisene. Avisene prøvde også å advare leserne mot krigspropaganda som ville komme. Å lage egen journalistikk fra fronten viste seg å være nesten umulig.

– Det var ikke så mange journalister som kom seg til noen front. Journalister fra de krigførende landene ble motarbeidet av sine egne hærer, og mistenkt for spionasje fra motpartens hærer. Jo lengre krigen varte, jo vanskeligere ble det. De fleste rapportene kom derfor fra journalister som var tilknyttet hærene. Da dikterte hæren nærmest hva de skulle skrive, sa Simonsen. De nøytrale landene hadde få journalister som kom seg til fronten. Heller ikke de hadde noe særlig fornuftig å skrive hjem.

– En aftenpostenkorrespondent kom seg faktisk til fronten høsten 1914, men skrev mistrøstig hjem at han ikke hadde noe å melde. Alt han hadde sett var en gruppe tyskere som hadde jaget en gruppe franskmenn opp en ås. Men hva betydde det? Det han så var vanskelig å tolke.

Små historier fra krigen

Både Aftenposten og Lillesandposten hadde en nyttig spalte som het «Små historier fra krigen». Her kan slektsforskere finne viktig informasjon om hvordan folk flest opplevde krigsdagene. Våren 1917 innførte Lillesandposten en fast overskrift de kalte «Nye senkinger». 2000 norske sjøfolk døde under krigen, de fleste i 1917, og de fleste kom fra kystbyer som Lillesand.

– Historiene her er hjerteskjærende. Paradoksalt nok blir de formidlet i en nøktern tone. Jo verre ting er, jo mer nøkternt er formspråket. Noe som står i skarp kontrast til de malende beskrivelsene om hva man trodde ville skje, beskrivelser som helt i begynnelsen av krigen, sa Simonsen som fortalte om studien på et seminar Norsk pressehistorisk forening arrangerte i mars.

Dagbok fra tvangsarbeidsleir

AV AINA JOHNSEN RØNNING

På Gulskogen bygde tyskerne en brakkeleir som etter krigen ble tvangsarbeidsleir for landssvikfanger. Nå er prestens dagbok kommet offentligheten i eie.

Det var en tilfeldighet som gjorde at byarkivet i Drammen fikk den unike dagboken. Prest Absalon Holmes virket i tvangsarbeidsleiren i tre år. Dagboken forteller om separasjoner, familiebrudd og søknader om nedsatt soning.

Brakkeleiren var dimensjonert for 10.000 soldater. Etter krigens slutt ble soldatene internert i leiren, og sendt hjem etter noen måneder. I mars 1946 ble alle landssvikfanger som hadde sittet i Turnhallen på Marienlyst overført hit. Rundt 600 mann jobbet der eller fikk opplæring som snekkere, mekanikere eller skomakere. Gulskogenleiren ble også opplæringsanstalt for unge

landssvikere. Absalon Holme kom hit i august 1947, og noterte ned alt fra bokinnkjøp til hva slags gudstjenester det ble holdt i leiren. Han hadde ansvaret for brevsensuren i leiren, og var sjelesorger for de innsatte.

- Dagbøkene gir oss et innblikk i hverdagslivet i tvangsarbeidsleiren, sier byarkivar Tom Oddby til Drammens Tidende. Dagbøkene er nå levert til Statsarkivet.

Tøffe tak også for de pårørende

Krigsoppgjøret i Lier ble tøft for mange av storbøndene som hadde meldt seg inn i NS eller dratt til Finland for å kjempe på feil side. Selv 60 år etter er traumene store, og folk kvier seg til å snakke om det tøffe krigsoppgjøret. En enke forteller:

- Det var bolignød og vi hadde ikke noe å leve av. Vi hadde to rom og kjøkken. Jeg husker nesten ikke hva vi levde av. Det var mange som slet. De

var enestående, det gamle ekteparet hvor tre av sønnene var tatt og satt på Gulskogen. Jorda måtte dyrkes, og det måtte ordnes opp. En fra kommunen kom og skulle drive gården. Det gikk ikke så bra, sa den aldrende enken. Hun fikk 1000 kroner i bot etter krigen, for sitt NS-medlemskap. Mannen satt fengslet i tre år.

- De første som ble dømt fikk 7-8 år. De seneste som ble dømt fikk betydelig mindre. Da var emosjonene svakere og da fikk den strenge straffen til de første preg av hevn, sier enken.

- Du besøkte ham?

- Ja, og det var ganske fælt å komme inn der gjennom alle slusene. Mannen min kom til Bjørkelangen. Der ble de sendt ut på koier for å hugge tømmer i skogen. De hadde med seg vakt som ikke turte å gjøre annet enn det gutta sa, de hadde et godt miljø der. Mannen min var kokk på koia. Han stekte pannekaker. Svigerfar og jeg satt i rettssalen da han ►►

Tom Oddby i byarkivet i Drammen fikk tak i en spennende dagbok tidligere i år.

du ikke noe skulle du betale likevel. Krigsgjeld ble betalt helt fram til 80-tallet, forteller den aldrende enken.

Normalisert etter hvert

Det er særlig de alvorlige angiveriene og de mest ekstreme NS-bøndene, som Liers befolkning fremdeles er tause om. Selv etterkommerne kjenner ofte ikke til historiene. Ragnar Hornstuen, en historie- og lokalhistorisk

seg ordentlig, ble etter hvert godtatt. Livet i en bygd må gå videre. Det er mye som må gjøres på en gård, og dersom familiefaren er fengslet, må andre trø til.

– Naboskapet kom i gang igjen. Familie og naboer måtte trå til. Selv naboer som hadde vært svært kritisk til de som gikk inn i NS, hjalp NS-familier med gårdsdrifta i tillegg til sin egen gårdsdrift. Gradvis ble også de som hadde vært aktive nazister integrert i bygda. Folk blir jo godtatt ut fra hva man bidrar med, her ute på bygda. De det gjaldt, som hadde fått sin straff, følte nok mer på det – antakelig sterkere enn hva de strengt tatt trengte, sier Hornstuen, som sammen med Kjetil Lian på slutten av 80-tallet besøkte alle gårdene i Lier, i forbindelse med boka «Norske Gårdsbruk».

ble dømt. Faren reiste seg og forsøkte å holde en forsvarstale for sønnen sin. Han forsøkte å forklare, men ble overhodet ikke hørt. De hadde bestemt seg på forhånd og hadde sannheten.

– *Hvordan fikk du tak i penger til botene?*

– Far betalte. Det skulle svi. Du skulle betale alt du hadde, og hadde

interessert pensjonist, sier at han er overrasket over hvor tabubelagt dette emnet fortsatt er. Han har flere ganger, i ulike sammenhenger, opplevd vegring mot å ta opp dette som tema, foredrag og lignende i ulike foreninger og lag. Likevel; de som hadde oppført

Dikt og brev skrevet i landssvikfangenskap

«Tanker i tiden» er sannsynligvis fra varetektstida (582 dager) på Ilebu (Grini)

«Tanker i tiden»

Vi sitter her som forstøtte sønner
Av landet vi engang kaldte for mor.
Hun nekter å svare på våre bønner
Og vil ikke tro oss på vort ord.

Vi har ikke elsket på rette måten,
Se det er sakens natur,
Og derfor så hives vi nå på båten,
Vår kjærlighet fulgt ikke lovens bud.

Vi kan ikke si vi syns det er riktig,
For landet det holdt vi jo av,
Og det er vel i grunnen det som er viktig
At alt vi så gjerne gav.

Vi som sitter her i fengsel,
Bærer alle på en lengsel
Etter friheten å få.
Venner, la oss alltid huske på,
Lar vi hatet fast oss binde,
Vil vi aldri frihet finde.
Et hat kan gjøre mannen sterk;
Men døden, det er hatets verk.
Og hvis du ønsker hevn, min venn

Til Lier Jordstyre

Min mann, Trygves sak skal i nær fremtid behandles i Høyesterett, og bl.a. vil da spørsmålet om ev. erstatning bli avgjort. Hans advokat har bedt mig å skaffe en erklæring fra Lier Jordstyre om gårdens tilstand til fremleggelse i retten. I den anledning tør jeg be jordstyret foreta en besiktigelse av gården.

Jeg tillater mig å gi følgende orientering om forholdene:

Min mann kjøpte i 1936, og det heftet da en rekke vesentlige mangler ved den. En del blev gjort, men det meste blev forhindret ved at krigen kom. Etter freden har det likeledes vært umulig å få gjort noe, da min mann den hele tid har sittet i fengsel.

- 1) Det var meningen å bygge fjøs, og vi har derfor nå bare et midlertidig fjøs innredet i forbindelse med stallen.
- 2) Vi mangler ordentlig gjødselkjeller og har ikke kum.
- 3) Grisehus må vi ha i fjøset.
- 4) Både stabbur og potetkjeller mangler.
- 5) Gården har ingen vaskekjeller og vi er henvist til å vaske under åpen himmel eller på kjøkkenet.
- 6) Grøfting av jordene.
- 7) Veien til gården er bratt og stygg så vi må levere

våre varer på storveien, og kaster bort megen tid av den grunn. Ellers henter jo bilene på gården.

Videre mangler vi en rekke maskiner. Så lenge min manns eldste bror, Alf levde og brukte slektsgården, eksisterte det en avtale om at vi skulde få låne en del maskiner av ham, men det har det vært vanskelig med siden Alf døde under krigen. Vi har derfor nå ingen såmaskiner, og vår slåmaskin er for lengst utslitt. Vedkapp mangler vi også og det meste av redskap er gammelt og utslitt og trenger fornyelse.

Jeg finner det også nødvendig å peke på at gården har lidd sterkt under min manns fravær de siste år. Vekstene i vårt varmhus var i fjor og er i år satt svært meget tilbake på grunn av sykdom, og det vil ikke kunne rettes uten å skifte jord. Gårdsbruket har gått med underskudd nu de siste årene på grunn av små avlinger og mangel på arbeidshjelp.

I det jeg håper De kan gi mig en erklæring som nevnt, tegner jeg

Ærbødigt
BB

Så vil du møte hevn igjen.

Vi vil løfte våre øyne,
Vi skal strebe mot det mål,
Våre hjerter opp å høyne
La dem brenne som et bål.
Kjærlighetens varme glød,
Fra de ord som engang lød
Vil på undrets vis
Smelte hardest is.

Ei ved egen makt alene,
Men med kraft fra Ham
Jesus er den ene,

Han bar og den samme skam.
Håndet, spottet, mer enn noen-
Bar han alt med samme roen.
La oss prøve likne ham
Ydmyk bar han alles skam.
Ikke bare min, og vår,
Også dem som ute går.
For Ham er vi alle like,
Borgere av himmerike

Av en ung N.S.-fange

Fødsel i dølgsmål

Historien om Ragnild Christiansdatter Store - Kindlie fra Ringsaker

AV H.P.SCHJØNSBY

6. november 1836 skrev lensmann
Elias Heltberg i Ringsaker til fogd
Hansen i Hedemarken fogderi:

Høiedle, velbaarne Hr Foged Hansen!

Tirsdagen den 2den dennes er et nyfødt

*Barn fundet i en Dam tet ved Gaarden Kind-
lie. Ved affholdt Undersøgelse, tilstod Tjenes-
tepiggen Ragnild Christiansdatter Stor Kindlie,
at være Moder til Barnet. Til den Ende, har
jeg idag sendt hende til Arresthuuset Olsrud.
Liget er iboen hos Johannes Kindlie.*

Saugstad den 6te Novbr: 1836. Heltberg

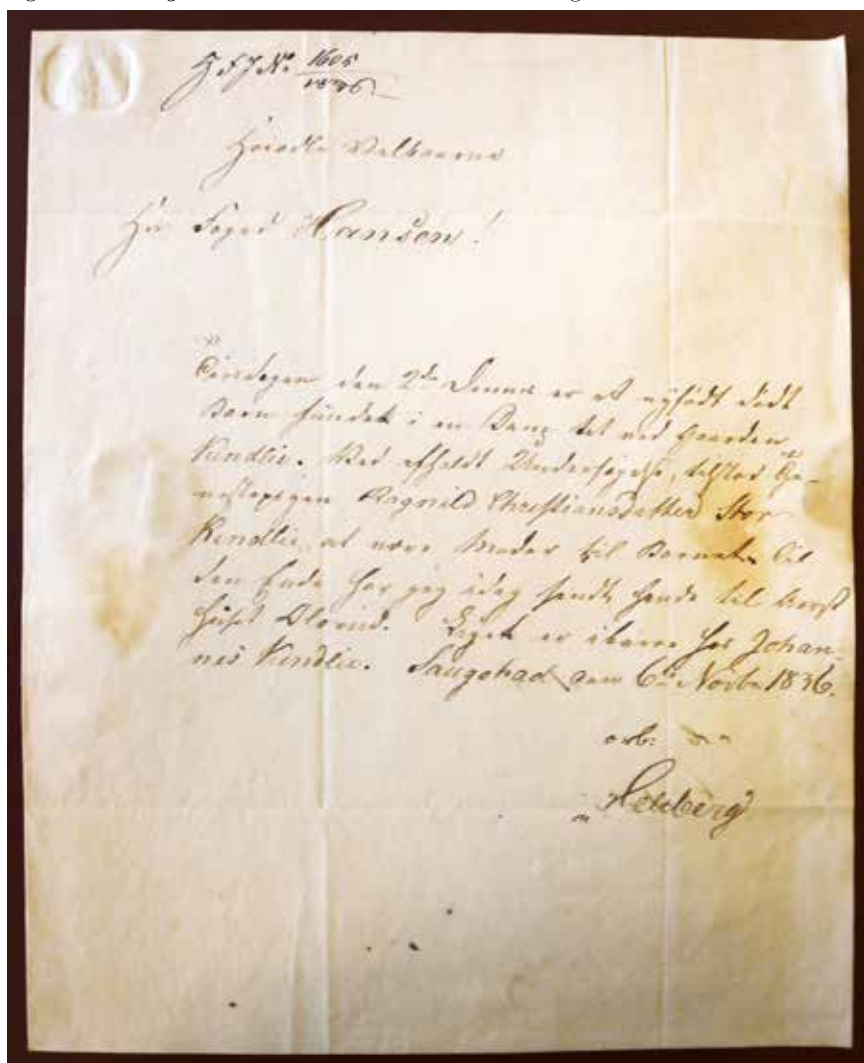
Allerede dagen etter skrev sorenskriver
Muus ved nordre Hedemarken So-
renskrivi til amtsfysikus Albert Blehr
og beordret ham til snarest "at afholde
en lovlig Syns- og Obductionsforretning over
dette døde Barn.." (2). Dette ble gjort 8
og 11. november. I sin rapport kunne
Blehr bare bekrefte at barnet var død
av drukning.

Fødselen var skjedd i dølgsmål, og
det var tale om fosterdrap. I henhold
til datidens lovgivning, som var Chris-
tian Vs landslov av 1687, var kvinnen
da automatisk skyldig etter lovens § 8:

*"Letfærdige Quindfolk, som deris Foster
ombringe, skulle miste deris Hals, oc deris
Hofved settes paa en Stage"*

I den påfølgende paragrafen fikk
kvinner som fødte i dølgsmål den
samme straffen når barnet "er dødt
født, eller i andre Maader forkommet,
da skal hun actis saa som hun sit Foster
med Villie hafde ombragt". Det
er verd å merke seg at bevisbyrden lå
hos kvinnen, og rettssikkerhet var det
lite av.

De eldste norske lovene hadde som
mål å skape enighet mellom lovbyrte-
ren og den fornærmede. Derfor ble
drapssaker som regel gjort opp med
bøter til de etterlatte. Fengselsstraff
var lite aktuelt på den tiden. Med
reformasjonen fikk strafferetten et nytt
grunnlag og ble radikalt annerledes.
Det ble nå lutheranismen i dens mest
bokstavtro form som kom til å sette sitt
preg på strafferetten. Dette betydde
at det ble det gamle testamentes lov
som ble gjeldende verdslig rett. Ut-
gangspunktet for strafferetten ble nå

Bilde 1. Brev fra lensmann Heltberg i Ringsaker til fogden om funnet av et dødt, nyfødt barn på Kindli store. Statsarkivet, Hamar.

Bilde 2. Kindli i 2009. Foto H. P. Schjønby

handlinger som kunne mishage Gud, og det betydde også at usedelighet og umoral faktisk ble mer alvorlig enn voldsforbrytelser. Seksuell omgang utenfor ekteskapet (leiermål) ble gjort straffbart. Mennene kunne alltid komme seg unna tiltalen, og som regel var det kvinnen som ble sittende tilbake med både skam og straff og ble offer for lokalsamfunnets utstøtelsesmekanismer. De var ofte nådeløse, og det er ikke til å undres over at fødsler i dølgsmål ikke ble uvanlige.

Opplysningstiden og humaniseringen av samfunnet medførte at rettspraksisen ble betydelig mildere fra midten av 1700-tallet, og det ble nå vanlig at kvinner som fødte i dølgsmål ble benådet og i stedet dømt til tukthusstraff. Norge fikk ny og mer tidsmessig straffelov i 1842, og da var den reelle straffen blitt tre-fire år i tukthus.

Denne formen for kriminalitet som var et av landets store menneskelige, sosiale og juridiske problemer, forsvant ikke da den nye kriminalloven trådte i kraft. Hele åtte paragrafer handler om mødre som dreper sine fostre eller nyfødte barn. Retthistorikeren Nils Rune Langeland har beskrevet tilstanden slik (3):

”Ei tidsgrense på 24 timar konstituerte den ophavlege samanhengen mellom å føde i løynd og å ta livet av barnet. Kom ikkje fosteret til rette før den tid, var det grunn til å gå ut frå at kvinna hadde fødd i løynd fordi ho ville ta livet av barnet. Dette fortel litt om kor stort dette problemet var på 1800-talet, både sosialt og strafferetts-

leg, også etter innføringa av ein meir tidsmessig strafferett. I dag er dette eit såpass marginalt fenomen at vi helst vil tru at kvinner som drep det nyfødte barnet sitt, må vere mentalt sjuke. Slik var det ikkje for 150 år sidan. Dette var noko mange kvinner gjorde”.

Situasjonen på Hedemarken

Det er ingen grunn til å tro at Ringsaker og Hedemarken skilte seg ut fra landet for øvrig. Eksempelvis har Statsarkivet på Hamar i 40-årsperioden mellom 1813 og 1853 i alt 40 saker som hører inn under rettsmedisinske forretninger. Av disse 40 sakene var 24 begrenset til saker der rettsapparatet ønsker ”Syns- og Obduktionsforretning” ved dødfødsler og der fosterdrap kunne ligge til grunn. De fleste av disse var fra Hedemarken fogderi.

Barnemoren var nesten uten unntagelse ugift. Hun var rundt 20 år og tilhørte det laveste sosiale skiktet, altså husmanns- og arbeiderklassen. Hun hadde minimal, om noen utdannelse, og måtte tidlig hjemmefra for å ta tjeneste på en gård, vanligvis som tjenestepike. Barnefaren tilhørte det samme sosiale sjiktet, ikke sjelden var han gift og holdt til i det samme området eller pretegeledet.

Samfunnet den gang holdt godt øye med de unge kvinnene. Den som offisielt utøvet denne kontrollen på Statens vegne, var sognepresten. Han var datidens folkeregister, og fødsler måtte meldes til ham.

Naboene hadde også plikt til å

melde slike saker. Vi har et slikt eksempel fra Løten gjennom et brev til sogneprest Hanstein fra 1841 (4):

”Ifølge vores Pligt, som vi anser det for, vil vi herved meddele Dem følgende Beretning, da det os som Naboer bekjendt ved Rygte, (at en) Tjenestepige hos Anders Bye sidstleden Lø-verdag skal have gjort Barsel og Barnet skal være være dødt, men ved hvilket Tilfælde vides ikke; men efter Formodning synes det være beleiligt om Vedkommende vilde have nærmere Undersøgelse paa samme.

Engelhough i Løiten den 14de December 1841

Jens Sande Jørgen Engelhoug O.Ilseng”

Sognepresten på sin side meldte saken samme dag til lensmann Næser for ”behagteligen at foranstalte hvad foranviste maatte ansees passende og fornødent for at faae den omhandlede Sag vedbørlig oplyst”.

Ragnild Christiansdatter og hennes skjebne

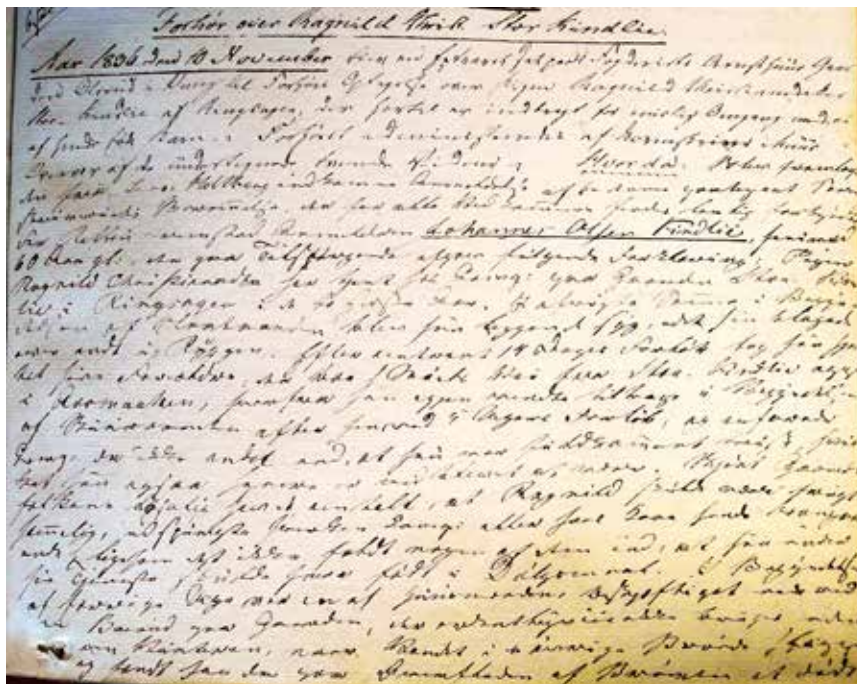
Ragnild ble umiddelbart mistenkt og tilsto altså raskt at barnet som ble funnet i gårdsdammen*, var hennes. Hun ble så arrestert av lensmann Heltberg som satte henne i arresten på Olsrud i Vang. Eller som det het den gangen: ”Arresthuus for Hedemarkens Fogderie paa Gaarden Olsrud”. Det ble bygget i 1810, og er også kjent for at det ble bygget til et par små rom for sinnssyke personer i 1820, den første institusjon for sinnslidende i Innlandet.

*Lensmannen beskrev en dam som lå like ved gården, slik at det nok ikke kan ha dreiet seg om Kindlitjernet. Det ligger flere hundre meter unna. Gårdbrukeren

Bilde 4. Ragnild Christiansdatters dåp 18. mars 1812. Utsnitt av kirkeboken i Ringsaker.

Bilde 3. Utsnitt av protokoll over forh ret av Ragnild Christiansdatter 10. november 1836. Statsarkivet, Hamar.

selv, Johannes Kindli, ble sitert i forh rs-protokollen slik: "I Begyndelsen af forrige Uge var en af Husm ndene beskæftiget nede ved en Brænd paa Gaarden, der ordentligviis ikke bruges, uden om Vinteren, naar Vandet i øvrige Br nde slipper, og fandt han da paa Overfladen af Br nden et dødt Barn indsvøbt i et gammelt T rklede".

Torsdag 10. november ble det tatt opp forhør av Ragnild på Olsrud (bilde 3) (1). Protokollen gir et godt bilde av Ragnild og hennes bakgrunn:

"Deponentinden * Ragnild Christiansdatter Store-Kindlie sagde sig atv re 23 Aar gammel, født i en Plads under Gaarden Samsahl af Forældre Christian Olsen og Anne Olsdatter hvilke begge leve og holde sig

i en Plads, benævnt Nilsstuen i Ringsaker Aasmark. Hun var hjemme hos disse indtil 12 Aar, fra hun fra den Tid har tjent paa forskjellige Steder i Bygden, nemlig paa D hlie, Samsahl, Hersoug, Lehne og sidst paa store Kindlie.

Hun har ingensteds været tiltalt eller straffet for nogen Forseelse. Angaaende Gjenstanden for nærværende Forhør afgav hun følgende aabenhjertige Tilst aelse: havde hun siden 1835 havt flere Gange legemlig Omgang med en gift Mand Hans Gulbrandsen Lille Koldstad-eie, efterhvilken Omgang hun i Begyndelsen af indeværende Aar følte sig frugtsommelig. Da imidlertid Barnefaren strax efter blev syk og omtrent ved Paasketider afgik ved Døden, fik hun ikke tale med ham og havde saaledes heller ingen Anledning til at

opdage ** ham om hendes Tilstand".

* Vitne

** Gjøre (ham)kjent med

Ragnilds livl p samsvarer som vi ser helt med det som var vanlig for hennes samfunnsklasse. Andre veier i datidens tilstivnede klassesamfunn var i praksis stengt. Hun levde et ubemerket liv og skilte seg ikke ut. Ragnild ble født 2. mars 1812 og døpt i Ringsaker kirke 18. mars samme år (bilde 4). I 1826 ble hun konfirmert i den samme kirken og fikk "Godt" i "Kundskab og Opf rsel" i likhet med de fleste av sine medkonfirmanter. Ragnild ble beskrevet som "60 tommer høi, har blaae øine, lyse  ienbryn, smalagtigt ansigt og brunt Haar", så utseendet var upåfallende også.

I 1835 traff hun Hans Gulbrandsen, husmann under Kolstad, gift og barnefar. Vi kjenner lite til ham. At han ble syk og døde rundt påske i 1836 er riktig. I kirkeboken finner vi at han ble begravet 29. april. Dødsårsaken var "Nervefeber". I dag ville vi sagt tyfoidfeber. For 170 år siden var dette en farlig sykdom med høy dødelighet.

Rettsak

Saken til Ragnild Christiansdatter kom raskt opp for underretten, og det falt dom allerede 18. januar 1837. Ragnild ble dømt "til at midste sin Hals og Hovedet at sættes paa en

Stage”, altså til døden. Dommen ble anket, og ”Appel til Overretten (ble) utfærdiget den 23de January 1837... og sendt Stiftsoverretten i Christiania den 28de January 1837”.

Den 22. mai stadfestet overretten underrettens dom. Høyesterett var neste adresse. Lovens bokstav var imidlertid klar, og 28. september dømte Høyesterett ”at Stiftsoverrettens Dom bør ved Magt at stande”. Det ble nå søkt kongen om benådning, og den 9. desember kunne amtmann Fredrik Heidmann på Kjonerud gi følgende beskjed til fogd Hansen (bilde 5):

”Den kongelige Regjerings Justits- og Politidepartement har under 1ste dennes tilskrevet Amtet saaledes: Under 20 f.M. har det naadigst behaget Hans Majestet at resolvare: At Ragnild Christiansdatter Storekindlie af nordre Hedemarkens Soren-Skriverie, naadigst frietages for den hende, for Barnefødsel i Dølgmaal, ved Høiesterets Dom af 28de September sidstleden befunden Straf at have sit Liv forbrudt og hendes Hoved at sættes paa en Stage, ved at hun hensættes paa Kongens Naade”.

Fogden fikk også ordre om snarest å

sende Ragnild til tukthuset i Christiania, eller som det så snirklete står i brevet:

”skulde Amtet tjenstligst have Hr Foged anmodet om, behagelig at foranstalte Angjeldende Ragnild Christiansdatter Storkindlie indbragt i Tugthuuset overensstemmende med foranførte Kongelige naadigste Resolution..”

Avreisen fra Olsrud skjedde 17. Desember 1837, og fire dager senere kunne tukthuset i brev til fogd Hansen kvittere for to fanger, en av dem var Ragnild (5):

”I Tugthuuset ere modtagne den 21de December. Peder Olsen Søebye, der, ifølge Søndre Hedemarkens Sorenskriveries Dom af 25de f.M. for Tyverie er tilfunden 3 Maaneders Straf.

Ragnild Christiansdatter Store Kindlie der, ifølge Høiesteretsdom af 28de September d.A. for Barnefødsel i Dølgmaal var tilfunden at have sit Liv forbrudt; men ved kongelig Resolution af 21de f.M. formildet derhen, at hun hensættes i Tugthuuset paa Kongens Naade”.

Tukthuset

Tukthuset i Christiania ble bygget ferdig i 1741 som en følge av omorga-

niseringen av fattigomsorgen i Norge (Tukthusforordningen av 1741). Anstalten hadde opprinnelig flere funksjoner. En viktig oppgave var isolering av alle som ble definert som ”uverdige fattige” (”verdige” var for eksempel syke og foreldreløse), slik som løsgjengere og betlere. Disse utgjorde ofte et ordensproblem. Den neste gruppen var kvinner med såkalt usedelig livsførsel slik som leiermål, altså seksuell omgang utenfor ekteskapet. Det var også mange som var innsatt for tyveri. I tillegg var det noen avlukker eller dårekister for sinnssyke.

Under oppholdet måtte de innsatte arbeide hardt mot en liten betaling. Dette gjaldt selvsagt også Ragnild. Arbeidet ble sett på som en kombinasjon av straff og oppdragelse. Det var delte meninger om tukthuset. En av inspektørene mente på slutten av 1700-tallet at institusjonen var mer forbryterskapende enn forbedrende for de innsatte. Slike utsagn møter vi rett som det er i dag også.

Tukthuset i Christiania var en vakker barokkbygning. Den fikk senere

Bilde 5. Ragnild Christiansdatters benådningsbrev 9. desember 1836. Utsnitt av brev fra amtmannen til fogden. Statsarkivet, Hamar.

Bilde 6. Ragnild Christiansdatters løslatelse 28. februar 1842. Utsnitt av fangeprotokollen, Christiania tukthus. Riksarkivet.

Bilde 7. Tukthuset i Christiania. Oslo bymuseum.

adresse til Storgaten 33 og ble revet i 1938 (bilde 7).

Løslatelsen

28. februar 1842 ble Ragnild løslatt etter vel fire års tukthusstraff. Hun ble nå utsyrt med et reisepass utstedt av politimesteren i Christiania med ordre om å melde seg hos fogden (eller lensmannen) når hun kom hjem. Det var passtvang ved reiser innenlands helt til 1860 og man måtte også henvende seg til datidens folkeregister – sogneprestene – for å melde inn-og utflytting.

Hjemme igjen

Ragnild ble innført i sogneprestens innflytterregister 11. juni 1843 (6). Her er det notert at hun var tretti år gammel, tidligere tukthuslem og at hensikten med innflyttingen var ”for her i sin Fædrebygd at arbeide for sit Brød”. Som oppholdssted, og sannsynligvis også arbeidsplass har hun angitt Smedstad øvre på Ring.

Ragnild meldte innflytting til Ringsaker først vel 13 måneder etter løslatelsen. Dette var ikke uvanlig, fordi mange ville etablere seg i samfunnet igjen før sognepresten fikk beskjed slik tilfellet var med Ragnild. Hennes fortid som dødsdømt, benådet og senere tukthusfange var selvsagt kjent i lokalsamfunnet, og hun var merket. Det er rimelig at hun trengte tid, og vi forstår at hun nå ville gjøre alt riktig.

Hun fant seg raskt en mann også, for i kirkeboken for Ringsaker finner vi at 29. desember 1842 giftet hun seg med ”Andreas Arnesen, Enke-

Bilde 8. Ragnild Christiansdatters reisepass fra tukthuset og hjem til Ringsaker. Statsarkivet, Hamar.

mand og Inderst”. Andreas var to år yngre enn Ragnild, og han bodde på Ødemoeie, en plass under Ødemo, nabogård til Smedstad. Han fikk en datter med Ragnild, Kristiane, det var i 1843. Andreas døde allerede to år senere, og Ragnild var igjen alene. Nå var det slik at Andreas hadde en bror, Mons Arnesen. I juli 1846 fikk Mons en sønn med Ragnild, Andreas, kanskje oppkalt etter onkelen. Den 28. desember 1850 giftet Ragnild og Mons seg. De var da begge 38 år gamle og deres oppholdssted er angitt som Ødemoeie. I kirkeboken er det ellers angitt at ”Ægteskabet med afdøde Mands Broder er tilladt ifølge Kongelig Bestalling af 12te October 1850”. Et slikt forbud mot ekteskap ”mellem besvogrede” ble for øvrig formelt opphevet først i 1993, da landet fikk ny ekteskapslov.

Mons var ”Inderst” og like gammel som Ragnild. Hun ble oppgitt som ”Enke og Inderst”. I februar 1851 ble deres annet barn født, og han ble gitt navnet Bernt.

Bernt ble konfirmert 14 år gammel i oktober 1865. Han fikk ”Meget godt” i både ”Christendomsundskab og Flid”, sto som nummer seks på kirkegulvet og vi vil gjerne tro at han var Ragnilds stolthet.

Tidene var dårlige utover i 1850-årene. Gapet mellom fattig og rik var større enn før, og betling og

sosial nød var et av Norges store problemer. Det var helst landarbeiderne det gikk ut over fordi arbeidsløsheten bredte seg sterkest i denne del av befolkningen.

Og aldri har landet hatt så mange husmenn som i denne perioden. Et av svarene på denne situasjonen var utvandring.

Utvandring

De yngre og de sterke, de som ville satse, enten de var husmenn, husmannssønner, innerster, gårdbrukere eller gårdbrukersønner, flyttet ut, enten innenlands til byene eller nordover, men helst til Amerika. Utvandringen fra Hedemarken var betydelig allerede i begynnelsen av 1850 årene, og den økte på etter avslutningen av den amerikanske borgerkrig i 1865. I 1866 flyttet det for eksempel rundt 250 personer fra Ringsaker, nesten 90 prosent av disse reiste til USA. Det samme året bodde ca. 11300 personer i denne kommunen. I forhold til folketallet var Ringsaker den kommunen i Hedemarkens amt som hadde flest utvandrere til Amerika (7).

Det var tre store utvandringsbølger fra Norge til USA. Den første var fra 1866 og varte til begynnelsen av 1870-årene. Det var flere grunner til denne masseutvandringen. Nød og dårlige levekår hjemme, og i USA var det Homesteadloven fra 1862 som var

1866. 115

Udflyttede (ogsaa Børn).

No.	Opgiøen Datum.	Navn.	Alder.	Ell. hvad Sted.
163	20/4	Ragnild Christiansdatter	44	Amerika
164		Børn	12 1/2, 11 1/2, 10 1/2	
165	23/4	Børn	12	
166		Andreas	33	Amerika
167		Børn	28	
168		Børn	13 1/2, 12 1/2, 11 1/2	

Bilde 9. Ragnild Christiansdatter emigrerer. Utsnitt av kirkeboken i Ringsaker 1866.

viktig. Den bestemte at alle nybyggere kunne få fri jord – 640 mål – mot et oppmålingsgebyr, og avslutningen av den amerikanske borgerkrigen (1861-1865). Dette ble fulgt av en kraftig oppgangsperiode i USA, blant annet med enorm vekst i jernbaneutbyggingen med de konsekvenser dette hadde for immigrantene.

Mens det i de tretti år mellom 1835 og 1865 emigrerte innpå 77000 nordmenn i alt fra Norge til USA, så var antallet utvandrere i de neste fem år rundt 60000, nærmest en eksplosjon. Bare i det første året, altså 1866, utvandret totalt mellom 16000 og 17000 personer (8).

Høykonjunktoren ble avløst av dårligere tider i USA og utvandringen avtok, men fra begynnelsen 1880-årene bedret tidene seg og straks økte innvandringen til USA. I årene 1882 og 1883 forlot henholdsvis ca. 26000 og 29000 personer hjemlandet. Det hadde som følge en reduksjon i folkeveksten i Norge i denne perioden (9).

Den siste bølgen kom fra århundreskiftet, og var selv sagt også konjunkturavhengig.

I alt emigrerte om lag en halv million nordmenn i denne perioden fra 1866 til 1905.

Frem til ca. 1890 var denne utvand-

ringen preget av innlandsamtene med Kristians amt (Oppland) i spissen og fulgt av Hedemarken, senere overtok sørlandsamtene og Rogaland. Konsekvensene av dette svære befolkningstapet for et lite land som Norge er blitt utførlig drøftet blant annet av historikere. Utvandringen berørte til slutt "hver hver bygd og hver grend i landet".

Ingrid Semmingsens "Veien mot Vest" fra midten av forrige århundre er fortsatt et standardverk i så måte og det er ikke vanskelig å være enig med henne når hun skriver: "denne veldige og samtidig fredelige vandringen av enkeltmennesker og familier som hver for seg hadde tatt sin beslutning om å bryte opp, er en av de mektigste bevegelser historien kjenner" (10).

Denne bevegelsen ble Ragnild Christiansdatter og familien hennes nå en del av.

Reisen

Den 20. april 1866 har sognepresten i Ringsaker notert at "Ragnild Christiansdatter Odemoie" med "Søn Bernt født 24de februar 1851" hadde meldt utflytting til Amerika (bilde 9). Emigrasjonen var nok vel overveiet. Bernt var konfirmert bare noen måneder før, mens Mons og den da 15 år gamle Andreas hadde reist over i 1861 for å legge forholdene til rette. Etter

at Mons og Andreas var reist, leiet Ragnild og Bernt seg inn på gården Slottet, også i nabolaget. Her er hun angitt som "Spinderske", og det var nok det hun levde av i denne perioden. At det tok så lang tid før Ragnild og Bernt kom over, hadde nok sammenheng med at borgerkrigen hindret stor innvandring.

Datteren Kristiane reiste over etter moren i 1869 og sammen med sin mann, dagarbeider Ludvig Larsen. De giftet seg i Ringsaker kirke 5. juni 1868 og meldte utflytting til Amerika 1. april 1869 sammen med sin lille datter Gunda.

Ragnild og Bernts reiserute er ikke dokumentert, blant annet fordi det først er fra 1868 at skipslister ble obligatoriske. Vi må derfor anta at de fulgte den veien som var vanlig for emigranter som kom fra innlandet, og som er rimelig godt belagt. De reiste med båtskyss over Mjøsa og til Eidsvoll, derfra med Hovedbanen til Christiania våren 1866. Hovedstaden var på denne tiden preget av utvandrere som ventet på skipsleilighet. Det var nok av tilbud, det yrte av agenter som konkurrerte om de reisende. I 1866 reiste ca. 10 % av utvandrerne med dampskip, resten med seilskip. Dampskipene tok etter hvert over markedet, og fra 1875 var de enerådende. De var raskere – 14 dager fra England til New York - og mer pålitelig. Ferden gikk da vanligvis fra Christiania til Hull i England, over land til Liverpool og derfra direkte til New York (8,10). Imidlertid gjorde nok Ragnild og Bernt som fleste før dem, de reiste med seilskute til Quebec, og det kunne ta opptil to måneder.

Reisen var ofte både strabasøs og slitsom. Hygienien var dårlig, det var . . . ►

◀ • • trangt og ikke sjelden oppsto smittsom sykdom og kostholdet var ikke alltid tilfredsstillende (8).

Reisen var for de fleste dyr. Det kunne dreie seg om 15-20 spesidaler, og kosten var ikke iberegnet. Beløpet tilsvarte omlag en årslønn for en arbeider, eller et par kuer eller en hest (11). Med dampskip var prisen det doblete, men her var kosten inkludert.

Fra Quebec gikk reisen videre, denne gang med dampbåt på St. Lawrenceelven, så over Lake Ontario og Lake Erie til Cleveland. Herfra gikk det jernbane til Chicago og derfra inn i Midtvesten (8).

På denne tiden var forhåndsbetaling av reisen begynt å bli vanlig. Reispenger ble ofte sendt fra Amerika, hovedsakelig fra innvandrede familiedlemmer. Det er rimelig å gå ut fra at Mons Arnesen som allerede hadde vært i USA i fem år, hadde sørget for de nødvendige midler til Ragnild og Bernt.

I Amerika

Familien endte i Midtvesten. Dette var kjerneområdet for den norske innvandringen, og omfattet på denne tiden fremfor alt statene Iowa, Illinois, Wisconsin, og Minnesota. Mer enn 90 % av dem som utvandret fra Norge til USA i 1860-årene bosatte seg her (12). Når det gjelder familien Arnesen - eller Anderson som de nå kalte seg - finner vi dem i folketellingen for 1870 i bosetningen Rush River i St. Croix County i Wisconsin, et område med mange skandinaver og spesielt nordmenn. Dette området er vakkert og variert med gode jordbruks og fedriftsmuligheter. Det ligger nordvest i Wisconsin - The Dairy State - mot grensen til Minnesota (13). I folketellingen er Mons er

angitt som "Farmer", og Ragnild som "Farmers wife". Gården ble verdsatt til 1500 dollar, og innboet til 300 dollar.

Ragnild har gått den lange veien fra fattig og tukthusdømt tjenestejente i Ringsaker i Norge til respektert gardkjerring i Wisconsin i USA. Før hun døde i 1894, 2 år etter Mons, opplevde hun også at sønnen Bernt var blitt "attorney" (advokat). Alle Ragnilds barn fikk etterkommere som i dag er spredd rundt i USA, men spesielt i Midtvesten. Etterkommerne har all grunn til å være stolt av sin stammor.

Sluttord

Ragnilds historie er et lite stykke Norgeshistorie. Den er en levende beretning om en kvinnes livshistorie sett nedenfra, og den handler om et lite og anonymt menneske som vokser opp i et standssamfunn der mulighetene for småfolk er få, og der man er dømt til å forbli liten. Ragnild var kvinne, og fikk til gangs også oppleve datidens kvinnesyn på kroppen slik det manifesterte seg i utstøtende holdninger og en brutalisert straffelovgivning. Vi er blitt vitne til overgrep på menneskeverdet, et primitivt og nedverdiggende kvinnesyn og fra myndighetens side en streng sosial kontroll av enkeltindivider.

Historien om Ragnild kan for mange virke fjern og uvedkommende. Derfor bør vi ikke glemme at det ikke er lenge siden hun satt fire år på tukthuset i Christiania. Oldeforeldrene til de eldste av oss ble født eller vokste opp på denne tiden. De opplevde gammeltidens holdninger og menneskesyn, men også moderniseringen av landet med økende levestandard, arbeids- og utdanningsmuligheter for langt flere, en mer human straffepolis og en møysommelig vei mot

kvinnefrigjøring og like rettigheter for kjønnene. Et mer rettferdig samfunn utviklet seg, et samfunn vi nyter godt av i dag. Det ville Ragnild Christiansdatter ha likt.

Referanser

1. Statsarkivet i Hamar. Fogdearkivet. Domsakter 1836-1837. Mappe 21.
2. Statsarkivet i Hamar. Fylkesmannsarkivet. Brev fra leger 1836-1839, boks 754.
3. Langeland N.R. Høyesteretts historie Bd.1. Oslo : Cappelen, 2005.
4. Statsarkivet i Hamar. Fylkesmannsarkivet. Brev fra leger 1840-1849. Boks 814
5. Riksarkivet, Oslo. Tukthusarkivet.
6. Statsarkivet i Hamar. Kirkebøkene i Ringsaker.
7. Feiring T. Ringsakboka. Bd. 4 . Kap. 13. Flytting og utvandring. Moelv: Brøttum, Ringsaker og Veldre historielag 1998.
8. Mørkhagen S. Farvel Norge. Utvandringen til Amerika 1825-1875. Oslo: GyldendaL, 2009.
9. Hagemann G. Et folk på vandring. I: Aschehougs Norges historie Bd. 9. Red.: K.Helle. Oslo: Aschehoug, 1997.
10. Semmingsen I. Veien mot Vest. Bd. 1 og 2. Oslo: Aschehoug, 1942 og 1950.
11. Statsarkivet i Hamar. Skifterettsprotokoll Nord-Hedemark 1857-1875.
12. Seip A-L. Folkevekst og "Rift om Brødet". I: Aschehougs Norges historie.. Bd. 8. Red. K.Helle. Oslo: Aschehoug, 1997.
13. St.Croix County (1909) <http://stcroixbios.tripod.com/bios/id35.html> (21.10.2013).

Finn släkten i Sverige

ArkivDigital har källorna

Aldrig förr har det varit enklare att finna sina förfäder och släktingar i Sverige!

ArkivDigital digitaliserar sedan ett tiotal år svenska kyrkböcker och annat källmaterial och gör dem tillgängliga på Internet.

Med ett abonnemang får du tillgång till ArkivDigitals ständigt växande databas med närmare 100 miljoner sidor med gamla dokument. Du kan söka dina förfäder och släktingar i hela Sverige (och på Åland) i födelse-, vigsel- och dödböcker,

flyttningslängder och i de så kallade husförhörlängderna (se bilden), ett slags kontinuerligt förda folkräkningar (folketellinger).

Nu kan du prova ArkivDigital gratis i sju dagar och leta efter dina svenska släktingar inte bara i kyrkböcker utan också i bouppteckningar, militära rullor, skattelängder, fängelsearkiv, rättegångsprotokoll och sjömanshushandlingar.

ArkivDigital låter dig släktforska i Sverige när du vill och så mycket du önskar!

www.arkivdigital.se

ARKIVDIGITAL

ArkivDigital digitaliserar historiskt källmaterial med nyaste teknik och tillhandahåller bilderna via internet åt historiker, släkt- och hembygdsvetare och andra intresserade. ArkivDigital startade 2005 och har ca 35 anställda och 370 aktionärer.

Fru redaktør!

Efter å ha lest redaktørens leder og de forskjellige leserbrev i siste nummer av "Slekt og data" om en uheldig artikkel i foregående nummer, griper jeg nu pennen.

For hva skal DIS være? Og hva med "Slekt og data"?

Vi er 10500 medlemmer, ikke mange kan kalle seg forskere, det store flertall er mennesker med interesse for sin egen slekt og litt til. Men ønsket om å kunne kalle seg "forsker" er utbredt og oppmuntres av DIS ved enhver anledning. Jeg synes ærlig talt det er på høy tid å finne en mer dekkende beskrivelse og å se i øynene at forskning innen slekthistorie finner sted på andre arenaer. Det er mer enn god plass til en forening for slektsinteresserte på et mer alminnelig nivå, hvilket gjenspeiles i det utvalget av artikler som fyller "Slekt og data" fra gang til gang.

Jeg synes flere av de siste leserbrevene, forruten velmente forslag om fremtidige fagfellevurderinger, viser hvor vanskelig det kan være å

finne en form som inviterer til nye og bedre forsøk. I alle år som har gått uten fagfelleordning, men med overhengende risiko for at overfladisk eller feilaktig informasjon kommer i bladet, har medlemmer med kompetanse ventet med å komme med sine anbefalinger til man kan krydre kritikken med litt satire.

Jeg anbefaler at alle leser siste avsnitt av redaktørens leder på nytt og at alle med avanserte planer for sin fremtidige slektsinteresse, også melder seg inn i Norsk Slekthistorisk Forening.

Med vennlig hilsen
Jan Yngvar Øhrn

Redaktørens leder

Slekt og Data blir ikke bedre enn hva medlemmene klarer å gjøre det til. Redaksjonen har ikke penger til å betale journalister for å skrive artikler, og vi kan ikke honorere slektsforskere til å skrive fagartikler. Det er neppe et fagblad i Norge som drives med så lite penger som Slekt og Data. I alle fall ikke et fagblad med et opplag på over ti tusen.

Derfor er vi avhengige i å få inn stoff, artikler og tips fra dere. Mange tips. Mye stoff. Flere artikler. Til hvert nummer av Slekt og Data. Det er få som tar seg tid til å sende inn noe. Terskelen er høy. Man tenker at det man jobber med ikke er viktig for andre, at man ikke skriver godt nok, - eller er en god nok slektsforsker.

Slektsforskning tar tid. Har man en krevende jobb i tillegg, er det å skrive gratis fagartikler til Slekt og Data naturligvis ikke noe som ligger høyt oppe i listen over prioriterte arbeidsoppgaver. DIS-Norge har en enestående dekkning, og mange deler villig vekk kunnskap om håndskrifttyding, gotisk skrift eller kjennskap til kirkebøker. Å svare noen på et slektsforum tar ofte ikke så mange minutter, man kan surfe på hardt opparbeidet spesialkompetanse og få mye goodwill i miljøet. Å skrive en god fagartikkel tar imidlertid dager og uker, og når man trykker «send» er man likevel engstelig for at det er sneket seg inn en feil i materialet.

Harald Ekrem skrev i siste nummer en artikkel fra sin nylåtte slektsforskning, om riksadmiral Kristoffer Trondsson av Seim-etta. Lars Løberg var en av de erfarne slektsforskerne som hoppet i stolen da han leste artikkelen. Full av feil, konkluderer han i dette nummeret av Slekt og Data. «Skjerpings, folkens!» er konklusjonen hans, rettet mot både forfatter og redaksjonen.

Mitt svar til dere erfarne slektsforskere

er et lite ringende «Skjerpings, folkens!». Ingen nybegynner i landet tør å skrive noen ting som helst om sine erfaringer dersom dere sitter med lupe etterpå for å kunne kritisere med utroptegn og store bokstaver. En stor del av medlemsmassen er nybegynnere, og det tar mange år med nybegynnerfeil for man kan være sikker på at alt man gjør er bunnsolid. Gleden i slektsforskningen er imidlertid minst like stor for de som nettopp er begynt. For dem er jo dette et riktig detektivarbeid som avdekker hemmeligheter og storheter i egen slekt. Uten denne nybegynnergleden orker man ikke mange år med slektsforskning innenfor hjemmets fire vegger.

Det er helt greit å korrigere feilopplysninger, men korrigering med nedsenhet og forståelse. Også dere har vært nybegynnere en gang. Vis raushet overfor tilkorkommentheter. Og ikke minst – ta pennen fatt og forfatt artikler selv. Ideen med egen fagfellevurdering er god, men noen må gjøre jobben. Dessuten skal Slekt og Data være for «folk flest», det vil si at fagartikler på 12 sider med flere sider noter og kildehenvisninger ikke passer inn. Det har slektsforskerne Norsk Slekthistorisk Tidsskrift til.

Aina Johnsen Rønning
redaktør

Redaktørens leder i Slekt og Data nr. 1

Med referanse til Lars Løbergs kritikk av Harald Ekrems artikkel om Kristoffer Trondsson og Carl Birger van der Hagens synspunkter om vurdering av innlegg er det momenter i denne lederen som får meg til å undre.

-At det kommer rettelser til feil opplysninger i artikler i Slekt og Data bør vi som lesere sette pris på, og å be de som kommer med faglig begrunnede rettelser skjerpe seg for meg feil budskap.

Personlig er jeg ikke i stand til å se at "lupen" har vært i bruk mht. Lars Løbergs gjennomgang av Ekrems artikkel, og bruken av utroptegn synes jeg er til å leve med.

Mange av oss som graver i slekt har gått veien fra ukritisk å klippe og lime fra ymse bygde-bøker, helt til at noen ender opp med å konsekvent å bare bruke primærkilder for det som skal festes på papiret.

Selv disse får jo problemer med å holde sin sti ren, jfr. Roald Lomelands artikkel "Dømt til å hete August", og Yngve Nedrebøs tilsva-

til Lomelands problemstilling.

Enhver som arbeider på dette området, uansett presisjonsnivå, bør være takknemlig for at egne feil rettes opp, ikke minst fordi det forhindrer at feil reproduseres i større sammenheng, med Geni som et skrekkeeksempel.

-At van der Hagens innspill om fagfellevurdering ikke følges opp er etter mitt syn feil.

Det er lett å innse at ihuga slektsgranskere på et faglig nivå som gjorde de i stand til å levere kvalifisert kritikk av

Takk

Her kommer en helhjertet takk til redaktøren angående din flotte og diplomatiske tilbakemelding på de som er så flinke og så raske med negativ kritikk. Mange av oss lesere sitter med mange tanker og mye informasjon om hva som har skjedd i både slekta vår og i historien vår. Det å gå inn i slektsforskning er jo historien i Norge. Vår historie er fullt opp med disse navnene vi finner. Rundt dem utspant den Norske historien seg.

Det er derfor så viktig å støtte opp om de som tør å stikke hode fram i det offentlige rom. De som har noe spesielt å formidle videre

Å drive et blad som Slett og Data avhenger av engasjementet fra lezerskaren. Derfor synes jeg det var så godt å høre at selv om du ikke er 100% sikker i det du skriver, kan du fremdeles dele det med resten. Jeg ble så glad over at bladet fokuserer på viktigheten av å kritisere på en konstruktiv og positiv måte. Da vokser DIS som organisasjon. Vi lesere blir litt bedre og lærer stadig mer fra hverandre. Men alt avhenger til syvende og sist på hvordan vi kommuniserer. Kritikk kan utøves på en god og konstruktiv måte som gjør at du får lyst til å skrive enda mer.

Med vennlig hilsen *Turid Våge*

artikler i Slett og Data trolig har dagen fylt med eget arbeid. Det burde likevel gjøres et forsøk innad i foreningen for å finne personer med kompetanse innen de ulike områdene som denne virksomheten omfatter til slik fagfellevurdering. Hvis slike forsøk allerede har vært gjort uten å lykkes faller min innvending.

Hvis redaktørens syn på at Slett og Data ”skal være for folk flest” innebærer at feil opplysninger i bladet ikke skal korrigeres for å få flere til å komme med innlegg, og at forsøk på å etablere fagfellevurdering av innlegg er skrinlagt er den faglige kvaliteten for bladet tapt, og da kan en først som sist la innholdet bestå av bare journalistisk preget stoff.

Hvis denne beskrivelsen av problemstillingen er korrekt bør vi, så vel som lesere av bladet som medlemmer av foreningen bli informert om dette fra styret i foreningen slik at vi kan vurdere om vi er tjent med fortsatt medlemskap.

Olav Bonesmo

Lagerarbeider allerede i 1900

På facebook lurte Johan på om det faktisk fantes yrket «lagerarbeider» i 1906. Et plausibelt spørsmål, synes vi: «Har funnit en vielse i Jacob sogn i daværende Christiania i 1906. Det ser ut som om mannen står som "lagerarbeider". Vet noen her om det yrket eksisterte i 1906?»

Slekts hjørnet på Facebook vet svar. Geir opplyser at i folketellingen for 1900 står 97 personer oppført med yrket lagerarbeider. Arild har funnet flere som har tittel som Lagerarb. (Lagerarbeider) ved ekteskap i 1906 i Jacob menighet i Oslo. Konklusjonen er med andre ord; lagerarbeider er ikke noe moderne påfunn, om enn ikke et av verdens eldste yrker....

Pris

DIS-Norge, Slett og Data ble nylig tildelt en pris på kr 10 000 fra Studieforbundet for Kultur og Tradisjon!

Dette er et ledd i en kampanje for å øke deltakertallet på kurs som meldes inn til studieforbundet.

DIS-Norge var en av to mottakere som har hatt størst systematisk vekst.

DIS-Norge, Slett og Data er medlem av Studieforbundet for Kultur og Tradisjon, sammen med flere kultur-relaterte foreninger/organisasjoner.

Prisen utdeles på årsmøtet til Studieforbundet kultur og tradisjon den 19. mai.

Registreringssentral for historiske data

Til hovedsiden

Informasjon om bosted

◀ Forrige bosted
Neste bosted ▶

Bruksanvisning
Hva er registrert
Bestilling

Søk i:
Folketellinger
FT avansert
Kirkebok
Matrikkel1886

Informasjon om bostedet:

- Tellingsår: 1910
- Kommune: Sandefjord
- Kommunenummer: 0706
- Gatenavn: Kongens gate 37
- Gatenr:
- Bydel: Sandefjord
- Gårdeler:
- Antall leiligheter: 9

Antall personer registrert på bostedet: 29

Navn	Familie- stilling	Sivil- stand	Yrke	Fødselsår	Fødested	Etnisitet
Gjert Mikal Mikkelsen	hf	g	Skræddersvend	26.08.1884	Stokke sogn	
Ida Mathilde Mikkelsen	hm	g	Hustru	08.07.1886	Sem sogn	

Gjert Mikal og Ida Mathilde Mikkelsen i folketellinga 1910 for Sandefjord

Historisk befolkningsregister

AV GUNNAR THORVALDSEN, REGISTRERINGSSENTRAL FOR HISTORISKE DATA, UITØ

Norges forskningsråd har satt av 25 millioner kroner til opprettelse av et landsdekkende Historisk befolkningsregister (HBR). Dette er en betydelig anerkjennelse av hvor viktige historiske individdata er som grunnlag for forskning på en rekke fagområder. En viktig del av prosjektet er å invitere alle interesserte til en dugnad hvor vi lenker sammen opplysningene i de åpne folketellingene og kirkebøkene. Det gir oss mulighet til sammen å bygge en infrastruktur som vil bringe løsning på mange «slektsnøtter», og til å håndtere de mange feil som dessverre finnes også i det norske kildematerialet.

Til det siste først: Mange av oss irriterer seg over at folketellinger, kirkebøker og andre kilder inneholder feil navn, fødselsår eller fødested på våre forfedre og formødre. Dette har vært grunnlag for flere leserinnlegg i Slegt og Data sine spalter, blant annet med krav om at kildene må rettes. Seinest i forrige nummer svarte statsarkivar

Yngve Nedrebø at noen retting av det digitalt søkbare materialet på Internett ikke kommer på tale. Jeg må si meg enig, både fordi retting av kilder ikke er norsk skikk og bruk, fordi det kan være vanskelig å avgjøre entydig hva kildene bør rettes til, og fordi endringer kan skjule sider ved våre aners liv. For eksempel står min bestefar oppført som Gjert Mikal Mikkelsen til etter han giftet seg i 1910, dvs samme etternavn som min oldefar Thorvald Mikkelsen. Deretter skiftet han etternavn ved å lage patronym av Thorvald, angivelig fordi eieren av et konkurrerende firma også het Mikkelsen. Det jeg først trodde var feil navn i kildene viste seg altså å gi interessant innsikt i familiens historie.

En ytterligere grunn til å ikke endre kildene er at Historisk befolkningsregister vil bli et instrument til å rydde i de uoverensstemmelsene som stadig dukker opp i materialet. Registret vil, så langt det er mulig, følge personer

og familier fra vugge til grav og legge generasjon til generasjon i perioden fra 1801. For hvert individ vil det være lenker til alle kilder hvor vedkommende kan identifiseres og det vil være koblinger til kjente slektninger. I tillegg vil databasen inneholde en autoritativ del med en sammenstilling av den mest relevante og troverdige informasjonen. For eksempel vil min bestefar få beholde det etternavnet han brukte gjennom størsteparten av livet, mens hans fødselsår blir hentet fra dåpslista. Databasen vil også inneholde kommentarfelt hvor det blir mulig å påpeke feil og uoverensstemmelser. Konfirmasjonslistene for Ullensaker i 1866 inneholder for eksempel en kurios feil: Presten forvekslet to gutter med samme navn, slik at ifølge konfirmasjonslistene konfirmerte han en ungdom som døde som liten. Feilen skyldtes at både i 1851 og i 1852 ble guttebarn døpt Karl August Olsen. Opplysningene om konfirmantens

23.	Mathias Olsen Lidsens	17/4 51.	Lidsens, 27/11 51.	Christiansen og Peder Edvald Lidsens
24.	Askel Christensen Jensen, f. 1842	28/4 51.	Askel Christensen, 28/4 51.	Jens Ole Larsen og f. Torvald Christensen
25.	Torvald Christensen Olsen	5/4 52.	Peder Larsen, 1/5 52.	Katrine Edvald Christensen
26.	Johannes Christensen Olsen	13/2 51.	Olsen, 7/3 51.	Jens Ole Christensen og f. Marie Christensen
27.	Ole Christensen Torgersen	21/5 52.	Lars, 4/4 52.	Jens Ole Christensen og f. Marie Christensen

Utdrag fra sogneprest Myllers konfirmandliste i Ullensaker 1866. Karl August (i midten) var lenket til feil innførsel i dåpslistene og hadde dermed feil foreldre og fødselsdato.

foreldre stemte dårlig overens med opplysningene i folketellinga fra januar 1866 og opplysningene i dåpslista fra 1852, men godt overens med ditto liste fra 1851, og førstnevnte Karl August står som sjuåring i begravnelseslista i kirkeboka. Her er det ikke saklig grunn til å betvile den reelle sammenhengen mellom innførslene i kildene. Allikevel berører vi en ytterligere grunn til ikke å rette i kildene: Etter hvert kan noen brukere havne i den villfarelsen at alt som står i kildene er rett. Men hvem skulle be om retting av konfirmasjonslista i dette tilfellet? I alle fall ikke etterkommerne etter avdøde Karl August! Noen feil er med andre ord av en slik karakter at sannsynligheten for at de blir oppdaget er forholdsvis liten.

Adgang til Historisk befolkningsregister

Som kjent er det juridiske begrensninger i hvem som kan få innsyn i det aktuelle kildematerialet. De første hundre årene etter at en statlig folketelling er foretatt, kan den ifølge Statistikkloven kun brukes til statistiske formål. Dåpslistene er lukket fra 1930 pga lovverk omkring adopsjon. Vielses- og begravnelseslistene er i prinsippet åpne kilder, men dødsårsak anses for så sensitiv informasjon at den bør skjermes for innsyn. Dette setter begrensninger for hvilke deler av HBR-databasen som til enhver tid kan vises åpent via Internett, men det er en trøst at nytt kildemateriale vil bli åpnet opp hvert tiår. Informasjon fra folketellingene kan på nåværende tidspunkt ikke vises for tida etter 1910,

mens opplysninger fra kirkebøkene vil være offentlige lenger fram i tid – dvs tilsvarende hva som gjelder i Digitalarkivet og hos RHD. Den gode nyheten er at det arbeides med teknikker som vil effektivisere transkriberingsaktiviteten og planer for de åpne kildene som med stor sannsynlighet vil medføre at både åpne og lukkede kilder blir tilgjengelige i søkbare, transkriberte avskrifter tidligere enn forventet. Det gjelder især de fullstendige folketellingene og kirkebøkene. HBR vil altså bli basert på originalt kildemateriale som dekker hele befolkninga, ikke import av genealogier via Gedcom. All erfaring viser at sistnevnte metode fører til mange dubletter som det er svært ressurskrevende å fjerne. En hovedutfordring vil altså bli å få transkribert mest mulig av det relevante kildematerialet, noe som vil skje både med tradisjonell avskrift og med mer automatiserte metoder.

Lenking av opplysningene

Nest etter avskrift er den største oppgaven i byggingen av HBR å lenke sammen enkeltopplysninger fra folketelling og kirkebøker til personers og slekters livsløp. Mye av lenkingen kan gjøres automatisk, det gjelder særlig der hvor fødselsdato kan benyttes sammen med navn og fødested til å avgjøre hvilke innførsler i kildene som vedrører samme person. For eksempel er min bestemor Ida Mathilde enkel å identifisere fra dåpsliste til folketellinga 1910, fordi både en forholdsvis sjelden fornavnskombinasjon, fødselsdato og

etternavn stemmer overens. Det er da ikke noe problem at hun som nygift ble oppført med samme etternavn som mannen. Også ektepar kan være greie å følge automatisk fra kilde til kilde pga unike navnkombinasjoner – vi har dataprogrammer som ser bort fra små forskjeller i stavemåtene av navn. Det hjelper også at fødestedene er standardisert med kommunenummer.

En betydelig andel av personene vil det være vanskelig å identifisere automatisk, noe mer enn halvparten tidlig på 1800-tallet og noe mindre enn halvparten fra tidlig på 1900-tallet. Det skyldes som vi vet store forskjeller i bruk av fornavn (f eks forenkling av doble navn), feil fødselsdato (ca 10 % har feil fødselsdato i 1910-tellinga), upresis angivelse av fødested (blant annet pga kommuneendringer) og endringer i etternavnsskikkene i tiårene omkring år 1900. Personer med vanlige navn og kvinner som tok mannens etternavn kan være særlig vanskelige å identifisere dersom de ikke har andre stabile og unike karakteristika, som føde- og bosted. Den store folketallsveksten i byene skaper også problemer. Å spore opp en Ole Olsen født i 1884 i lille Ramnes kommune utenfor Tønsberg kan være kurant, mens det er hele 11 Hans Olsen født ca 1891 i Kristiania. Da er vi ofte nødt til å kombinere informasjon fra flere kilder for å avgjøre hvilke innførsler i kildene som er de rette. Dataprogrammene blir svært kompliserte om de skal håndtere så mange spesialtilfeller, og ofte er vi avhengige av kildemateriale som ikke er databehandlet ennå.

Skjematisk framstilling av arbeidet med Historisk befolkningsregister (HBR). Eksisterende digitalt kildemateriale vil være grunnstammen i arbeidet

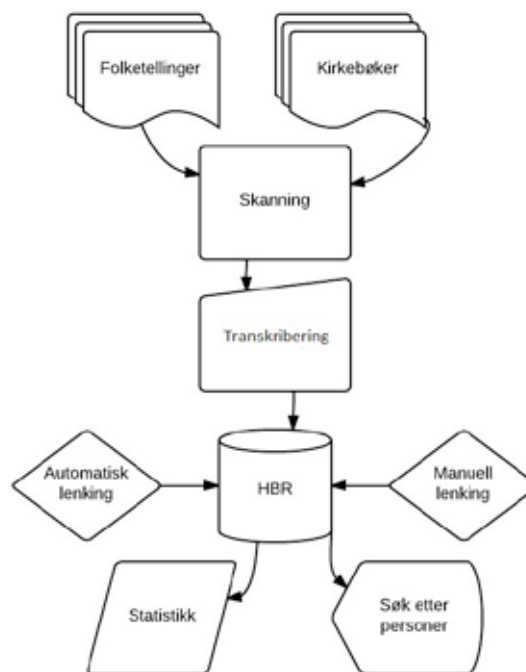
◀. . Dette kan illustreres med nok et eksempel fra Ullensaker. I konfirmantkullet i 1866 het to gutter Ole Larsen. Den ene ble identifisert i vielseslista for prestegjeldet. Den andre kunne ifølge 1875-tellinga enten være tjenestedreng i Aker eller sitte inne på Botsfengslet. Fangeprotokollene fra tida etter fengslets opprettelse i 1851 var ennå ikke avlevert, og et besøk i fengslets kjeller ga resultater. Fangeprotokollene var svært detaljerte; de inneholdt til og med konfirmasjonsdato! Slik tilleggsinformasjon kan være avgjørende for å løse genealogiske gåter, og det er jo slik komplementær informasjon fra mange typer kilder vi sitter inne med for vår egen slekt.

Prosjektet inviterer alle interesserte til å være med på å forbedre Historisk befolkningsregister ved å lenke sammen data fra folketellinger og kirkebøker ut fra tilleggsdata i egne genealogier. Riksarkivet vil drifte en database hvor det vil bli anledning til å logge seg inn med brukernavn og passord og foreslå at innførsler hører sammen eller at tvilsomme automatiske lenker bør løses opp. Det vil være mulighet til å skrive inn det navnet som man mener er det riktige for personen. Her vil det være mulighet til å rette opp skrivefeil i kildene. Men som det fremgår av det som står over vil dette ofte være vanskelig, ikke entydig eller mulighet til å følge forskjellige prinsipper. Det vil også være mulighet til å skrive inn merknader om hver enkelt person. Det kan være korte biografier og referanser til steder personer er omtalt i andre kilder, f.eks. aviser eller andre omtaler som i lokalhistoriewiki.no. Dette er analogt til hvordan Wikipedia og prosjektet "Eidsvollsmennenes etterkommere"

har blitt suksesser ved at mange bidragsytere har løftet i flokk, se <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Tema/1814/Eidsvollsmennenes-etterkommere>. Noen ganger vil det være uenighet om hvilke lenker som er de rette, og da må superbrukere eller administratorer ta avgjørelsen. Slik kan vi stadig forbedre innholdet i befolkningsregistrets åpne del, men det vil alltid være rom for forbedringer etter som nytt kildemateriale blir tilgjengelig eller flere genealoger bidrar med innsikt i egen slekt. Erfaringene med databasen over befolkningen i Rendalen fra 1736 er at om lag 90 % av personene lar seg identifisere i mer enn én kilde.

Forskningsrådets begrunnelse

Når det foreslåtte historiske registret realiseres, vil det plassere Norge i en ledende posisjon når det gjelder forskning på en lang rekke spørsmål, både om vår befolkningshistoriske utvikling, og om samtidige forhold. Pga mangelen på lett tilgjengelige individdata er især første halvdel av 1900-tallet en understudert periode i vår befolkningshistorie til tross for at avgjørende viktige demografiske endringer fant sted da. Eksempler er nedgangen i dødelighet og antall fødsler, endringer i familiemønstre, skiftende flyttestrømmer innenlands og overfor utlandet og endringer i navneskikkene. Muligheten for å koble et historisk register opp mot dagens registerdata åpner også opp unike muligheter for forskning på samtidige fenomen. Samfunns-

forskere vil kunne studere sentrale endringsprosesser i dagens samfunn med en utvidet historisk horisont i sine data. Særlig viktig er trolig dette der inter-generasjonelle prosesser er sentrale, slik som for sosial og regional mobilitet og utdannings- og yrkesvalg. For forskere innen medisin, psykiatri og folkehelse vil muligheten for å følge familiære forhold over mange generasjoner være en verdifull kilde til studier av arvelighet av sykdommer og lidelser.

Hovedansvarlig for prosjektet er Universitetet i Tromsø ved Registreringssentral for historiske data. Samarbeidspartnere i Norge er Riksarkivet, Statistisk sentralbyrå, Norsk Regnesentral, Nasjonalt folkehelseinstitutt, Norsk lokalhistorisk institutt, Snøhetta forlag/Høgskolen i Volda og Universitetene i Bergen og Stavanger. Forskningsrådets støtte er gitt for å bygge den grunnleggende infrastrukturen i perioden 2014 til 2018, og så vil registret bli ferdigstilt i neste femårsperiode. Dugnadsinnsats med lenking vil være nødvendig gjennom det meste av tiåret. For mer informasjon, se prosjektets hjemmesider: <http://www.rhd.uit.no/nhdc/hpr.html>

Historiske kart fra Kartverket

AV SIDSEL KVARTEIG

Kartverket er en av Norges eldste etater og kunne i desember 2013 skilte med 240-års jubileum. Nærmere bestemt 14. desember 1773 ble avtalen om opprettelse av Kartverkets forløper; Norges Grændses Opmaaling undertegnet, og at systematisk kartlegging av landet skulle igangsettes. Her begynte NGO (heretter Kartverket) å produsere, og resultatet etter mang en kartlegging er i dag å finne i Landdivisjonens kartarkiv. Her finnes rundt regnet 10 000 kart, både håndtegnede originaler og trykte kart som har vært i handelen. De fleste er resultat av Kartverkets aktiviteter, men mange er også kommet til kartarkivet via andre etater eller private aktører.

Før etatens etablering, hadde det vært foretatt sporadisk, militær kartlegging fra tidlig på 1700-tallet. Det var likevel først i sommerhalvåret 1774 at offiserer utdannet ved den Matematiske skole i Christiania ble sluppet ut i grenseområdene i Østfold. Disse hadde blitt, og skulle skolerer, hos noen av de beste karttegnerne Danmark-Norge hadde tilgang til, og resultatet lot ikke vente på seg. Hvert kartblad skulle dekke en utstrekning på en norsk mil. Selve kartbladet skulle deles i fire kvadrater, hver på 2 fot (ca 60 cm). Da de var ferdig tegnet skulle de monteres på lerret og bevares som arkiveksemplar. Etter 1808 var 209 ferdigmonterte kartblad klare. Det er disse som i dag kalles kvadratmilkart (milekart), og som dekker grenseområdene med Østfold, Christiania, østsiden av Glomma og hele veien forbi Røros.

Inndelingen av kvadratmilene fulgte et rektangelsystem som hadde sin origo nøyaktig i flaggstangen på Kongsvinger festning. Denne inndelingen skulle ligge til grunn for kartlegging med revisjoner for Sør-Norge til langt inn på 1900-tallet. Rektangelinndelingen var absolutt funksjonell, men projeksjonsfeilene ble større jo lenger fra senterpunktet man beveget seg. På Jæren kunne derfor feilplasseringen være betydelig i forhold til Akershus som lå langt nærmere origo. Da var nøyaktigheten i gradteigsinndelingen mye bedre. Gradteigsmålingene fulgte nemlig meridianene. I utgangspunktet Struves meridianbue fra Hammerfest til Odessa ved Svartehavet, men også meridianen som gikk gjennom Christiania observatoriums østlige fløy. De første gradteigsmålingene tok til i Nordland i 1892 og ble avsluttet i Østfold i 1961. Da var kartkonstruksjon med grunnlag i flyfotografering allerede godt i gang.

Kartleggingen foregikk jevn og trutt fra oppstarten i 1773 og produktiviteten var jevnt over god. Naturlig nok ble det redusert aktivitet omkring krisen rundt Napoleonskrigene og i årene rundt 1814, men planen om kartlegging ble aldri lagt fullstendig på hylla. De håndtegnede rektangelmålingene utgjør i dag ca 2100 kartblad. Med kvadratmilkart, gradteigsmålinger og diverse krokinger dekker de håndtegnede originalene nesten 3000 kartblad.

I tillegg til Kartverkets egne originalmålinger inneholder kartarkivet også annet snadder. Gjennom 240 år

Figur 1 Utsnitt av oversikt over kvadratmilkartene

Figur 2 Eksempel fra kvadratmilkart: Utsnittet er av Kvadratmil nr 5 fra 1775. Kartet viser Akerøy fort som var et viktig strategisk punkt før og under Napoleonskrigene. Fortet ble bombardert av egne styrker i 1807 for at fienden ikke skulle få fotfeste på dansk/norsk jord. (lokalhistoriewiki.no)

som etat har det hopet seg opp kart laget av andre aktører. Det kan være bykart, temakart som fløtningskart, telegrafkart eller reindriftskart. Generalstabens topografiske avdeling avleverte også sin portefølje til NGOs kartarkiv en gang før de opphørte i 1940. Ikke unaturlig siden Kartverket opprinnelig var en militær organisasjon og derfor hadde sammenfallende fagområder innen kartlegging. I samlingen Norgesavdelingen som har kartblad som dekker hele, eller større deler av landet, er det flere spennende porteføljer som stammer fra Generalstabens. De eldste norgeskartene i denne samlingen kan være så gamle som fra før 1700-tallet. Det som likevel er mest spennende i norgesavdelingen er kanskje serien med det fengende navnet Norge90. Denne består av

Figur 3 Norge90 nr 95 fra ca 1750 over Trondhjemsfjorden; Det Stadsbøiske Compagnie Distrikt underlagt Det 3. die Trondhjemske nationale Infanteriregiment.

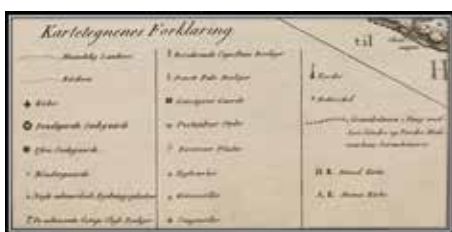
Figur 4: Søndre Trondhjems amt nr 58 fra 1773

Figur 5: Akershus amt nr 17 fra 1796

Figur 6: Utsnitt fra Akershus amt nr 4 fra 1729: 1700-talls teknologi med kjerratt og masovn, bergverksdrift og klesdrakt er noen av elementene som her vises.

Figur 7: Utsnitt fra Norgesavdelingen 117 fra 1796 med kartegn for privilegerte storgårder til presteenkeboliger og rettersted.

234 ulike kompanikart fra Nordland og sørover. De er tegnet i tidsrommet mellom ca 1750 og 1805 og har ingen enhetlig utseende. Topografien er utelatt, og det er bare ferdselsårer og strategiske punkter som er nedtegnet. Enkelte karttegnere var veldig dyktige, men mange hadde tydeligvis ingen lang erfaring med denne evnen bak seg. Noe illustrasjonen under kan bære preg av.

Disse kartenes fremste formål var å oppgi omtrentlig plassering og utstrekning av den enkelte regiments distrikt.

Hva kan historiske kart fortelle oss?

Foruten relativ geografisk plassering av ulike typer objekter er historiske kart en mangefasettert kilde til kunnskap for den som leter. I tillegg til topografiske beskrivelser som kan ses på som verbale kart, kan enkelte kart inneholde enorme mengder tekstlig informasjon. Disse kartene er ofte fra 1700-tallet, og teksten i gotisk håndskrift er muligens enklest å lese for den som har øvelse. Slike kart som søndre Trondhjems amt nr 58 fra 1773 er et eksempel på det.

Dette viser at et kart historisk sett ikke bare har vært en oversikt over objektenes geografiske plassering. Det kunne også beskrive topografi, grenser eller statistiske forhold. Når det gjelder hva historiske kart kan fortelle, er det likevel mest nærliggende å tenke på det visuelle. Et historisk kart kan for eksempel vise terrenget før en betydelig endring i landskapet, eller dokumentere hvordan en naturkatastrofe hadde artet seg og hvilke konsekvenser (hovedsakelig økonomiske) dette hadde. (Akershus amt nr 17 fra 1796).

I tillegg til å vise omfanget av ulykken, ble det også beskrevet hvilke metode som ble benyttet for å unngå at katastrofen ble enda verre. I tillegg beskrives også hva som ble gjort for å reparere de skadene som allerede var gjort.

Utover det å dokumentere historiske hendelser viser kartene selvfølgelig kommunikasjonsårer med sommerveier og vinterveier. Er man riktig heldig kan det faktisk finnes kart med historiske matrikler. De fleste kart har kirkestedene avtegnet, og i mange tilfeller vet vi at dette var stavkirker som ikke lenge etter ble revet. I flere tilfeller er kartene signert med hvem som har vært med å utarbeide kartbladet. Signaturen i seg selv gjør det derfor mulig å finne menneskene bak kartlegging og penneføring. Og er det uenighet om hvordan et stedsnavn skal skrives er det mulig å finne belegg for det i disse kildene.

Ikke bare selve kartet, men også kartrammen kan inneholde informasjon eller detaljer som ikke direkte er knyttet til kartfesting. Kart laget på bestilling av kongehus og adelskap har gjerne dekor i form av en flott illustrasjon som dette utsnittet fra Akershus amt nr 4 fra 1729 vitner om. Kartet er over deler av Østfold, Akershus og Hedmark, og kartrammen viser at landet er rikt på mineraler utvunnet ved bergverksdrift. I andre tilfeller er det folkeliv med nasjonalromantiske motiver som er gjeldende.

Alene er dette ypperlige kilder for sin tid, men likevel er det hvilke karttegn som er brukt som kanskje forteller aller mest om datidens menneskers forståelse for sitt samfunn. Kartet som ligger i samlingen Norgesavdelingen med nummer 117 fra 1796 er et ut-

merket eksempel på datidens vektlegging av sosial plassering. Kartet viser hvor ressursene blir til fra den enkelte bondegårds plassering til et mylder av møller i hvert eneste vassdrag. Selv den minste lille husmannsplass var med. Samtidig som kartet viser tilvirking av naturressurser som sagbruk, teglverk og glasshytter, viser kartet at det definitivt er et militært kart som forteller om forlegninger og veier anvendelige for raske troppeforflytninger. I det store og hele er dette kartet et bevis på at det indre Østlandet var et "sivilisert samfunn" på høyde med den danske landsbygda sett ut fra datidens øyne.

Historiske kart er kort fortalt en kilde til glede for alle som ønsker å grave i våre aners verden. Det er tidsbilder som dokumenterer samtidens oppfatning av sine omgivelser. Et historisk kart danner dermed en stor bit av det som utgjør bildet av våre forfedres verden. Kart har alltid, uansett stor eller liten målestokk, vært et ledd i å forstå objekters plassering i et større perspektiv. Ut fra disse forholdene er det fullt mulig for deg og meg å kunne dypdykke i mylderet av historiske kart, enten de ligger på Kartverket, Riksarkivet, Nasjonalbiblioteket, eller hvor de ellers måtte være å finne.

Foreslår endringer i gravferdslova

I NOU 2014: 2 «Lik og likskap» foreslås det en rekke endringer i gravferdslovgivningen.

Utvalget foreslår endringer som skal unngå forskjellsbehandling ved livets siste reise. Kremasjon skal være gratis, og de etterlatte skal ikke betale mer selv om den avdøde skal gravlegges i en annen kommune enn der han eller hun bodde i. For å unngå forskjellsbehandling foreslår utvalget dessuten forenklinger i reglene om feste av grav.

Det siste kan bli viktig for slektsforskere. I og med at gravene normalt fjernes når festetiden går ut, er det gunstig at flere benytter seg av muligheten som ligger i familiegravene. Utvalget foreslår at det blir mer gunstig å ta i bruk denne muligheten. I tillegg skal det bli enklere å overta festeavtaler.

Hovedforslagene er:

- Kremasjonsavgiften blir fjernet.
- Alle gravlegginger skal utløse 20 betalingsfrie år.
- Fordi folk er knytta til flere steder, skal det ikke bli krevd betaling for gravlegging i en annen kommune enn der avdøde bodde.
- Festeavgifta skal fremdeles fastsettes lokalt, men skal være den samme for alle festede graver innenfor kommunen.
- Enklere å overføre festeavtaler

I dag er det kirkelig fellesråd som tar avgjørelsen dersom de etterlatte er uenige i hvem som skal ta over en gravleieavtale. Det er en utfordring at dødsboene ikke sender melding til gravplassforvaltningen om hvem gravleieavtalen skal overføres til. Dersom ingen sender melding, og tiden går, kan boet være skiftet innen gravplassforvaltningen får spurt hvem avtalen skal overføres til. Utvalget legger derfor frem et forslag om en regelendring som klargjør hvem som skal få mulighet til å leie graven. Ny § 16 i gravferdsloven foreslås dermed slik: «Når gravleier dør, skal den som besørger gravferden, gis anledning til å bli leier av grav gravleieren leide, med mindre noen etterlatte skriftlig krever spørsmålet avgjort av gravplassforvaltningen der den leide graven ligger».

Utvalget mener også at personvern hensyn ikke bør hindre gravplassforvaltningen fra å søke på navnet til konkrete avdøde gravleiere på tvers av kunder/kommuner i databaser over gravleieavtaler. Dersom det blir fastsatt ny gravleier, skal den som tidligere var gravleier, ikke kunne kreve at ny gravleier skal gjøre opp for innbetalt gravleie.

DNA-testing på amatørnivå: Resultatene

AV KRISTINE RAKKE ØSTBY

I forrige utgave av Slegt og Data (nr. 1/2014) skrev vi om hvilke forventninger vi hadde til resultatene av DNA-testene vi tok i slutten av juni 2013. I september 2013 begynte resultatene å tikke inn. Vi tok kontant med Carl Birger van der Hagen, som i tillegg til å være leder i DIS-Oslo/Akershus er pensjonert overlege og førsteamanuensis i medisinsk genetikk. Vi skjønte fort at vi har fått tre ganske forskjellige resultater.

Det er en spesiell opplevelse å ha skrapet innsiden av kinnet, for så å få resultater i form av treff med andre mennesker og tidlig genetisk opphav.

Vi må ærlig innrømme at vi ikke klarte å tilegne oss nok kunnskap til å kunne legge ut om resultatene uten å få dem tolket av ekspertene. De har hjulpet oss til å forstå resultatene bedre slik at vi kan videreformidle i denne artikkelen hva vi har forstått. Vi fikk mye hjelp av Carl Birger og Anne M. Berge som er administrator i Norgesprosjektet DNA.

Kristine

Jeg tilhører altså mtDNA haplogruppe H3g3. Anne M. Berge kunne fortelle at haplogruppe H og H3 er vanlige i Norge, men at undergruppen H3g er mer uvanlig. Haplogruppe H er den vanligste i Europa, og omfatter ca. 50 % av befolkningen. Haplogruppe H er en dattergruppe av HV og har over 100 undergrupper. H spredte seg utover i Europa fra Midtøsten gjennom jordbrukets utbredelse. Jeg er pr. nå den eneste med akkurat denne undergruppen av H i Norgesprosjektet

«The Norway Project».

På FamilyFinder fikk jeg mange treff fra Elverum. Anne forklarer at Hedmark er blant de to områdene i Norge som er mest testet på. Årsaken til dette er at Sør-Østerdal Slektshistorielag i flere år nå har jobbet systematisk med DNA som verktøy, og fått testet mange gamle slektslinjer i området.

Den ene tippoldemoren min på farssiden kom fra Elverum, og slekten hadde bodd der i mange generasjoner. «Pussig» nok fikk jeg treff med Trond Bækkevold. Jeg fikk høre fra kollega Liv Ofsdal at hun også var i slekt med ham. Liv og jeg stammer fra hvert vårt barn av Hans Jensen Volden og Marthe Halvorsdatter Væringsåsen gift 9. mai 1753 i Elverum. Dette paret har mange etterkommere. Det viser seg at Trond er min åttmenning, og Livs sjumenning minus en generasjon. Da var det jo spennende å se om Liv og jeg fikk treff med hverandre på FamilyFinder!

Vi hadde begge treff med Trond, men ikke med hverandre. Dette forklarer Anne med at vi ikke arver likt av alle våre stamfedre- og mødre. Liv og jeg kan da ha arvet helt forskjellige DNA-segmenter fra disse samme aner, så selv om vi begge er etterkommere og dermed i slekt, har vi ikke arvet det eksakt samme DNAet.

FamilyFinder-treffene anslår hva slags slektskapsforhold som kan foreligge. Slektskapsforholdet FTDNA foreslo mellom Trond og meg var «2nd Cousin – 4th Cousin» altså et sted mellom tremenning og femmenning.

Hvordan kan jeg bruke resultatene til å komme videre i slektsforskningen?

Jeg kan undersøke nærmere de nære treffene på FamilyFinder for å prøve å finne reelle slektskapsforhold. Med tiden får jeg forhåpentligvis også flere nære treff som er verdt å utforske.

På morslinjen min kommer jeg ikke veldig langt tilbake før det stopper opp med min oldemors mormor Anne Susanne Nielsdatter født 1819 i Bamble, Telemark. Moren oppgis ved dåpen å hete Marthe Rasmusdatter, men jeg har ikke funnet ut hvor hun kom fra. Jeg har to kandidater som er aktuelle. Dersom jeg klarer å finne en nålevende som stammer fra den samme morslinjen, kan jeg ved hjelp av DNA bekrefte eller avkrefte hvem av de to kandidatene som er Anne Susannes riktige mor og dermed min rette stammor.

Takk til Carl Birger van der Hagen, Anne M. Berge og Trond Bækkevold for samarbeidet!

Kristine Rakke Østby stammer fra Europas vanligste haplogruppe.

Haplogrupper

AV ANNE M. BERGE

Alle nålevende mennesker stammer i direkte morslinje fra den Mitokondrielle Eva en kvinne alle nålevende mennesker nedstammer fra i rett morslinje, og som levde for 150-200 000 år siden i Afrika. Alle mt-haplogrupperne nedstammer fra denne kvinnen. Denne Eva var ikke den eneste kvinne eller menneske som levde på den tiden, men hun er den eneste som har etterkommere i direkte kvinnelinje i dag. Tilsvarende fins en Y-kromosom Adam som alle direkte mannslinjer stammer fra. Vi nedstammer også fra tusenvis av andre mennesker, men da i blandede linjer gjennom både manns- og kvinneledd.

mtDNA kan sorteres i forskjellige hovedgrupper basert på hvilke mutasjoner som har skjedd siden "mitokondrie-Eva". I Europa fins i hovedsak 12 slike grupper, som kalles Haplogrupper. Man kan godt kalle disse "stammødregrupper" som viser hvilken av de mulige stammødre vi nedstammer fra i direkte morslinje, i titusenårspektiv.

Inndelingen i haplogrupper gjøres på bakgrunn av hvilke mutasjoner som fins, sammenlignet med referansegrupper, RCRS (rekonstruert opprinnelig mtDNA fra "mt-Eva") eller CRS "Cambridge Reference Sequence" som brukes som utgangspunkt. En oversikt over mt-haplogruppernes trestruktur og definerende mutasjoner (SNPs) fins hos PhyloTree.org.

Bryan Sykes kom i 2001 med boken Evas sju døtre som beskrev forskningen fram til da, med oppdagelsen av de syv "klanmødre" som er stammødre til alle europeere. Siden den gang er det gjort mye forskning, gruppene noe omdefinert og nye er oppdaget, og i Europa fins minst tolv forskjellige slike haplogrupper. Tidsestimatene Sykes gjorde er kraftig revidert.

Her en liten oversikt, se Norgesprosjektets nettsider for å lese mer:

- U5 – den eldste gruppen dominerende i Europa i steinalderen, inndelt i U5a og U5b
- U4 – funnet i Europa fra steinalderen
- H – den vanligste i Europa, ca 50 %, med over hundre undergrupper, spredt utover i Europa med jordbruket

- HV – "modergruppen" for H og V
- V – omkring 4 % av alle nordmenn, større hyppighet blant samiske linjer
- T – omkring 10 % av nordmenn, spredt utover i Europa med jordbruket
- J – oppsto i Midt-Østen og ble spredt utover i Europa med jordbruket
- K – opprinnelig en undergruppe av U8, som spredte seg utover i Europa med jordbruket
- I – vanligere i Norden fram til vikingtiden
- W – søstergruppe av I og X
- X – søstergruppe av I og W
- Z – uvanlig, men fins i små konsentrasjoner blant annet hos samer
- N – sjelden
- M – sjelden i Europa, men vanlig i Asia

mtDNA for kontroll av en kvinnelinje

AV ANNE M. BERGE

Mitokondrielt DNA arves kun fra mor, og følger dermed den direkte kvinnelinjen bakover, kun gjennom mødre. Dette gjør den velegnet til bruk for slektsforskere, gitt at man vet litt om hvordan man bør teste.

Min tipp Tippoldemor Nikoline Hansdotter Ous ble født på Stranda utenfor ekteskap. Hun vokste opp hos sin far, og moren Eline/Helene var tjenestejente på Furset, Stranda hos en tante da hun ble med barn. Eline var fra Ørskog, og ikke alle opplysninger om henne har vært tilgjengelig gjennom alle de vanlige kildene. Jeg har blant annet ikke klart finne henne avdød i kirkebøkene, og i bygdebøkene som dekker områdene for hennes slekt, Ørskog og Skodje, er det noe mangelfull og motstridende informasjon om henne. Elines mor Ingeborg Knutsdotter Braute (1774-1831) kan man følge aner for bakover gjennom bygdebøkene, med vanlige forbehold når det gjelder en sekundær kilde.

Oppføringen av datter Nikolines dåp 1822 oppgir mor til Hellene Thorsdotter Braute «af Ørschoug sogn».

I FT 1801 finnes «Eline Toresdat-

ter» 1 år og hennes mors søstre er i tjeneste hos dem på Braute i Ørskog, faren (Elines morfar) er enkmann.

For å være sikker på at jeg har rett Eline og hennes aner bakover, fant jeg ut at jeg ville forsøke en kontrolltest med mtDNA. Alle etterkommere i direkte morslinje fra samme «stammor» skal i teorien ha identisk eller så godt som identisk mtDNA, så da gjaldt det finne en kandidat fra samme linje å teste mot.

Min mors tremenning er i rett morslinje fra Nikoline Ous. Hans DNA-test (kit 183572) viste at mt-haplogruppen er T2b21, en gruppe som nok har oppstått for flere tusen år siden og har utbredelse i flere deler av nordvestlige Europa. For å finne en mottester samlet jeg rett og slett all informasjon om anene i rett morslinje: digitalarkivet og bygdebøkene for området ble brukt. Jeg kom fram til eldste ledd i direkte morslinje på 1600-tallet, men som vi vet er feilkildene noe større så langt tilbake, og siden jeg ikke sjekket om opplysningene kunne bekreftes i skifter.

Deretter kartla jeg alle døtre og

døtres døtre; alle etterkommere i morslinje jeg fant. Der var bygdebøkene hovedkilde. For å spore videre etterkommere etter 1900 ble forskjellige slektsider på nettet brukt. Vi vet jo at disse kan inneholde mye rot og feil, men de kan likevel være en god kilde til å finne nålevende slekt.

Morslinjen ser slik ut:

1. Mors tremenning (kit 183572)
2. Hans mor, min bestefars kusine
3. Hans mormor, min oldefars søster
4. Tippoldemor
5. Tipp Tippoldemor Nikoline Hansdotter Ous (1822- 1906) Stranda, Møre og Romsdal
6. 3 tipp Eline Toresdotter Braute (1800-) Ørskog, Møre og Romsdal
7. Ingeborg Knutsdotter Braute (1774-1831) Ørskog
8. Elen Arnesdotter Ekroll (1747 -) Skodje, Møre og Romsdal
9. Else Rasmusdotter Erstad (1713-1793)
10. Siri Guttormsdotter Skodjevåg (1676-1757)
11. Gjertrud Pedersdotter Skodjevåg (ca 1658-1725)

I linjen etter Gjertrud har jeg bare

T2b21				
18203	Gjertrud Pedersdotter Skodjevåg b1658 Skodje, MØ, NO	T2b21	T16129C, A16129G, T16187C, C16188T, T16223C, G16230A, T16279C, C16294T, T16304C, C16311T	C146T, A214G, A247G, S22 1A, S22 2C, 315 1C
20004	Magnhet Ous b1658 Verdal, MØ, NO	T2b21	T16129C, A16129G, T16187C, C16188T, T16223C, G16230A, C16260T, T16279C, C16294T, T16304C, C16311T	C146T, A214G, A247G, S22 1A, S22 2C, 315 1C
183572	Gjertrud Pedersdotter Skodjevåg b1658 Skodje, MØ, NO	T2b21	T16129C, A16129G, T16187C, C16188T, T16223C, G16230A, T16279C, C16294T, T16304C, C16311T	C146T, A214G, A247G, S22 1A, S22 2C, 315 1C
211907	Elis Paulsdatter Krossen 1675-1753 Jostedal, SF, NO	T2b21	T16129C, A16129G, T16187C, C16188T, T16223C, G16230A, T16279C, C16294T, T16304C, C16311T	C146T, C195T, A247G, S22 1A, S22 2C, 309 1C, 315 1C
107631	Anne Ingebrigtshild b1803 Kolnes, NTR, NO	T2b21	T16129C, A16129G, T16187C, C16188T, T16223C, G16230A, T16279C, C16294T, T16304C, C16311T	C146T, C195T, A247G, S22 1A, S22 2C, 309 1C, 315 1C
N61750	Anne Andersen b1647-1731 Hovanger, HØ, NO	T2b21	T16129C, A16129G, T16187C, C16188T, T16223C, G16230A, T16279C, C16294T, T16304C, C16311T	C146T, C195T, A247G, S22 1A, S22 2C, 309 1C, 315 1C

Nikoline Ous døpt 1822 (digitalarkivet)

Slipstestpersoner						
Id	Navn	Born	Adresser	Forbuds	Forbuds	Forbuds
101	101	101	101	101	101	101
102	102	102	102	102	102	102
103	103	103	103	103	103	103
104	104	104	104	104	104	104
105	105	105	105	105	105	105
106	106	106	106	106	106	106
107	107	107	107	107	107	107
108	108	108	108	108	108	108
109	109	109	109	109	109	109
110	110	110	110	110	110	110
111	111	111	111	111	111	111
112	112	112	112	112	112	112
113	113	113	113	113	113	113
114	114	114	114	114	114	114
115	115	115	115	115	115	115
116	116	116	116	116	116	116
117	117	117	117	117	117	117
118	118	118	118	118	118	118
119	119	119	119	119	119	119
120	120	120	120	120	120	120
121	121	121	121	121	121	121
122	122	122	122	122	122	122
123	123	123	123	123	123	123
124	124	124	124	124	124	124
125	125	125	125	125	125	125
126	126	126	126	126	126	126
127	127	127	127	127	127	127
128	128	128	128	128	128	128
129	129	129	129	129	129	129
130	130	130	130	130	130	130
131	131	131	131	131	131	131
132	132	132	132	132	132	132
133	133	133	133	133	133	133
134	134	134	134	134	134	134
135	135	135	135	135	135	135
136	136	136	136	136	136	136
137	137	137	137	137	137	137
138	138	138	138	138	138	138
139	139	139	139	139	139	139
140	140	140	140	140	140	140
141	141	141	141	141	141	141
142	142	142	142	142	142	142
143	143	143	143	143	143	143
144	144	144	144	144	144	144
145	145	145	145	145	145	145
146	146	146	146	146	146	146
147	147	147	147	147	147	147
148	148	148	148	148	148	148
149	149	149	149	149	149	149
150	150	150	150	150	150	150
151	151	151	151	151	151	151
152	152	152	152	152	152	152
153	153	153	153	153	153	153
154	154	154	154	154	154	154
155	155	155	155	155	155	155
156	156	156	156	156	156	156
157	157	157	157	157	157	157
158	158	158	158	158	158	158
159	159	159	159	159	159	159
160	160	160	160	160	160	160
161	161	161	161	161	161	161
162	162	162	162	162	162	162
163	163	163	163	163	163	163
164	164	164	164	164	164	164
165	165	165	165	165	165	165
166	166	166	166	166	166	166
167	167	167	167	167	167	167
168	168	168	168	168	168	168
169	169	169	169	169	169	169
170	170	170	170	170	170	170
171	171	171	171	171	171	171
172	172	172	172	172	172	172
173	173	173	173	173	173	173
174	174	174	174	174	174	174
175	175	175	175	175	175	175
176	176	176	176	176	176	176
177	177	177	177	177	177	177
178	178	178	178	178	178	178
179	179	179	179	179	179	179
180	180	180	180	180	180	180
181	181	181	181	181	181	181
182	182	182	182	182	182	182
183	183	183	183	183	183	183
184	184	184	184	184	184	184
185	185	185	185	185	185	185
186	186	186	186	186	186	186
187	187	187	187	187	187	187
188	188	188	188	188	188	188
189	189	189	189	189	189	189
190	190	190	190	190	190	190
191	191	191	191	191	191	191
192	192	192	192	192	192	192
193	193	193	193	193	193	193
194	194	194	194	194	194	194
195	195	195	195	195	195	195
196	196	196	196	196	196	196
197	197	197	197	197	197	197
198	198	198	198	198	198	198
199	199	199	199	199	199	199
200	200	200	200	200	200	200
201	201	201	201	201	201	201
202	202	202	202	202	202	202
203	203	203	203	203	203	203
204	204	204	204	204	204	204
205	205	205	205	205	205	205
206	206	206	206	206	206	206
207	207	207	207	207	207	207
208	208	208	208	208	208	208
209	209	209	209	209	209	209
210	210	210	210	210	210	210
211	211	211	211	211	211	211
212	212	212	212	212	212	212
213	213	213	213	213	213	213
214	214	214	214	214	214	214
215	215	215	215	215	215	215
216	216	216	216	216	216	216
217	217	217	217	217	217	217
218	218	218	218	218	218	218
219	219	219	219	219	219	219
220	220	220	220	220	220	220
221	221	221	221	221	221	221
222	222	222	222	222	222	222
223	223	223	223	223	223	223
224	224	224	224	224	224	224
225	225	225	225	225	225	225
226	226	226	226	226	226	226
227	227	227	227	227	227	227
228	228	228	228	228	228	228
229	229	229	229	229	229	229
230	230	230	230	230	230	230
231	231	231	231	231	231	231
232	232	232	232	232	232	232
233	233	233	233	233	233	233
234	234	234	234	234	234	234
235	235	235	235	235	235	235
236	236	236	236	236	236	236
237	237	237	237	237	237	237
238	238	238	238	238	238	238
239	239	239	239	239	239	239
240	240	240	240	240	240	240
241	241	241	241	241	241	241
242	242	242	242	242	242	242
243	243	243	243	243	243	243
244	244	244	244	244	244	244
245	245	245	245	245	245	245
246	246	246	246	246	246	246
247	247	247	247	247	247	247
248	248	248	248	248	248	248
249	249	249	249	249	249	249
250	250	250	250	250	250	250
251	251	251	251	251	251	251
252	252	252	252	252	252	252
253	253	253	253	253	253	253
254	254	254	254	254	254	254
255	255	255	255	255	255	255
256	256	256	256	256	256	256
257	257	257	257	257	257	257
258	258	258	258	258	258	258
259	259	259	259	259	259	259
260	260	260	260	260	260	260
261	261	261	261	261	261	261
262	262	262	262	262	262	262
263	263	263	263	263	263	263
264	264	264	264	264	264	264
265	265	265	265	265	265	265
266	266	266	266	266	266	266
267	267	267	267	267	267	267
268	268	268	268	268	268	268
269	269	269	269	269	269	269
270	270	270	270	270	270	270
271	271	271	271	271	271	271
272	272	272	272	272	272	272
273	273	273	273	273	273	273
274	274	274	274	274	274	274
275	275	275	275	275	275	275
276	276	276	276	276	276	276
277	277	277	277	277	277	277
278	278	278	278	278	278	278
279	279	279	279	279	279	279
280	280	280	280	280	280	280
281	281	281	281	281	281	281
282	282	282	282	282	282	282
283	283	283	283	283	283	283
284	284	284	284	284	284	284
285	285	285	285	285	285	285
286	286	286	286	286	286	286
287	287	287	287	287	287	287
288	288	288	288	288	288	288
289	289	289	289	289	289	289
290	290	290	290	290	290	290
291	291	291	291	291	291	291
292	292	292	292	292	292	292
293	293	293	293	293	293	293
294	294	294	294	294	294	294
295	295	295	295	295	295	295
296	296	296	296	296	296	296
297	297	297	297	297	297	297
298	298	298	298	298	298	298
299	299	299	299	299	299	299
300	300	300	300	300	300	300
301	301	301	301	301	301	301
302	302	302	302	302	302	302
303	303	303	303	303	303	303
304	304	304	304	304	304	304
305	305	305	305	305	305	305
306						

40

Gode Bindetjen.

No.	Nar og Datum.	Sønnes fulde Navn.	Døds Datum enten i Kirken eller hjemme.	Forsvundes Navn, Stand, Bændering og Bøstet.	Faddernes Navn, Stand og Dybdet.	Hvor anført i det almindelige Brevs første-De. gifter.	Udmerkelser.
1	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
2	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
3	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
4	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
5	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
6	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
7	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
8	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
9	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
10	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
11	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
12	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
13	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
14	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
15	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
16	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
17	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
18	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
19	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
20	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
21	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
22	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
23	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
24	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
25	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
26	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
27	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
28	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
29	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
30	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
31	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
32	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
33	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
34	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
35	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
36	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
37	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
38	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
39	1892	Anders	1892	Anders	Anders		
40	1892	Anders	1892	Anders	Anders		

funnet at Siri har etterkommere, men det fins flere døtre, og det er flere mulige kilder å undersøke. Else Rasmusdotter Erstad har flere søstre, og en av dem har ne linje fram til i dag.

Alt ble lagt inn i slektsprogrammet Legacy. I betalversjonen av programmet («de luxe») fins en funksjon for å generere slektstavler og oversikter, Legacy Charting. Blant utvalget av etterkommertavler fins DNA-oversikter, som viser alle mtDNA-etterkommere av en valgt kvinne.

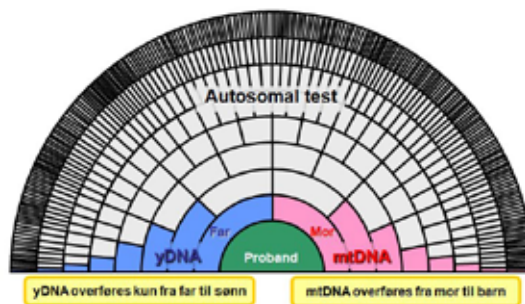
Kart over Gjertrud Skodjevågs mtDNA etterkommere, fram til 1910:

Jeg klarte spore opp en person i direkte morslinje fra Else Rasmusdotter Erstads søster, og som hadde lagt inn noe informasjon på en slektsnettside, slik at jeg kunne anta han er slektsinteressert. Via Facebook fikk jeg kontakt, og han syntes dette høstes spennende ut. Han hadde selv ikke gransket i sin direkte morslinje, så min oversikt var ny for ham. Vi bekreftet at han var sønnesønn av hun jeg hadde ført som hans mormor, og linjen bakover derfra fulgte den vanlige slektsgranskningen.

Siden T2b21-testen ikke hadde de aller vanligste verdiene i HVR1 (det første lille panelet på ca 500 SNPs som testes av mtDNA) så tenkte jeg at HVR1-test holdt. Jeg hadde et sett liggende (kit 192893) jeg hadde kjøpt via et salg en gang, og sendte det til ham, og noen uker senere var resultatene klare: Fullt treff på HVR1-delen.

Sjansen for at hans mtDNA skulle være identisk om han egentlig stammet fra en annen morslinje er liten, så vi kan gå ut fra at linjen nå er sannsynliggjort, gjennom en kombinasjon av tradisjonell slektsgranskning og DNA-testing på enkelt nivå.

DNA tester

Norgesprosjektet

Norgesprosjektet DNA, The Norway DNA Project, er et prosjekt innenfor testeselskapet FamilyTreeDNA, og drives av frivillige administratorene.

Prosjektet tar sikte på å:

- samle flest mulig av norske testere
- kartlegge haplogrupper i Norge
- vise resultatlistene for Y-DNA og mtDNA for norske linjer
- være et bindeledd mellom slektsgranskningen og DNA-testingen

Alle med norsk bakgrunn, norske aner eller som er bosatt i Norge bør i utgangspunktet være medlem av vårt felles norske DNA-prosjekt.

Ved å være med bidrar du til at vi alle får vite mye mer om haplogruppfordelingen i Norge. Våre statistikker viser bare medlemmer, så det er viktig at flest mulig av norske testere deltar.

Det blir lettere å samarbeide for å verifisere direkte fars- og morslinjer. Våre offentlige lister over Y- og mtDNA er en viktig kilde for slektsforskning i Norge. Norgesprosjektet DNA er altså dermed en dugnad for norske slektsgranskere for å samle informasjon om flest mulig direkte fars- og morslinjer!

Samtidig kan administratorene hjelpe til med tolkning av resultater og videre tips både i slektsgranskningen og hva slags testing som kan være nyttig videre.

Hvem kan bli med?

- om man har norsk direkte farslinje og tar en Y-DNA test
- om man har norsk direkte morslinje og tar en mtDNA-test
- om man har norske aner innenfor ti-tolv generasjoner og tar en Family Finder test

Alle som har testet med FTDNA eller Genographic og har norske aner oppfordres til å bli med i prosjektet.

Nettside: <http://www.norwaydna.no> Kontaktadresse til administratorene: info@norwaydna.no

Nytt DIS-lag i Nord

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Nytt lag i Troms og Finnmark og aktivitet i Alta skal gi et bedre tilbud til medlemmene i nord, lover delegatene fra distriktet.

DIS-Finnmark har ligget brakk lenge. Det ønsket Bente Nordhagen å gjøre noe med. Resultatet ble kreativt og nyskapende.

I de to nordligste fylkene har det stort sett bare vært aktivitet i Tromsø. For dårlig, tenkte Bente Nordhagen og sendte ut en mail til DISere i Finnmark. Hun fikk raskt svar fra Sivert Krudtå i Alta.

– Hun traff meg på et gunstig tidspunkt. Nå hadde jeg tid til å gjøre noe, sier Sivert fornøyd.

Håp i Hammerfest

Tidligere var det aktivitet i Hammerfest. Nå er det dødt, mens man har 38 medlemmer i Alta som er interessert i å være mer aktive. Oppstartsmøtet var i mars – med 20 fremmøtte, og man satser på et par møter i måneden på biblioteket i Alta. Blant annet skal

Alf E. Hansen skal holde kurs i digitalisering av bilder. Samtidig har man ikke gitt helt opp Hammerfest. Krudtå har tidligere bodd der, og vil bruke kontaktene sine i håp om å blåse liv i laget der igjen.

Ny organisering

For at ikke oppgaven skulle bli for stor for ildsjelene i Alta, har man valgt på organisere DISerne i Troms og Finnmark på en ny måte. DIS-Troms er lagt ned, og arbeidet er overført til det nye laget DIS-Tromsø. DIS-Finnmark skal også legges ned, og nytt distriktslag for Finnmark og Troms blir DIS-Nord. Dette er organisert etter representantskapsmodellen, der representantskapet er øverste nivå.

– Siden Finnmark ikke klarte å opprettholde aktiviteten sin, ble DIS-Troms bedt om å ta Finnmark inn under Troms. Det ble for vanskelig, vi

hadde rett og slett ikke kapasitet nok. Siden all aktivitet var i Tromsø, ble det greiest med et lokallag i Tromsø, og et distriktslag som skal sørge for at alle medlemmene i Troms og Finnmark har et tilbud, sier Bente Nordhagen.

– Siden aktiviteten i Finnmark lå helt nede, ville det blitt litt tungt å starte opp et distriktslag. Derfor synes jeg denne måten å organisere DIS i nord på er god, sier Krudtå.

Møter på Skype

Krudtå håper aktiviteten sprer seg når folk ser hva som skjer i Alta. Man har opprettet en egen Facebookgruppe for DIS-Alta, og man jobber med en egen nettside.

– Dette er spennende, og vi blir møtt med optimisme. Vi tror det kommer til å skje noe bra i Finnmark nå, sier Alf E. Hansen.

Kaffekos i Buskerud

AV AINA JOHNSEN RØNNING

DIS-Drammen har leid seg inn i en gård sammen med Buskerud Slektshistorielag. Her letes det, her læres det og her går kaffekoppene varme.

Hver onsdag møtes slektsforskerne på Temte gård i Nedre Eiker. Eierne av Temte gård på Horgen, Else Falk, ga gården sin til Nedre Eiker kommune. Gården er et flott gårdsmuseum. Hovedhuset fra

1812 er innredet med tidsriktige møbler, på låven står vogner og karjoler og på stabburet finner man gamle redskaper. Gjenstandene man finner på gården er samlet av Else Falks mann, Arvid. I 1972 kjøpte han gården Temte nettopp for å huse denne samlingen. Selv har de ikke bodd på gården, den ble kun benyttet som et slags privat museum. Siden paret var barnløse, og Else ikke ønsket å selge

gården, ville hun at kommunen skulle overta gårdsmuseet slik at livsverket kunne komme hele bygda til gode. Kommunen håper bygdetunet vil bli en kulturell møteplass og et aktivitetssenter i kommunen, og sånn sett passer det bra at slektsforskerne bruker gården som fast tilholdssted. De har til og med sitt eget kontor på gården.

– Husleia der vi var doblet seg over

Hva skal vi med gamle dager?

AV LOUISE BRUNBORG-NÆSS

Under årets kulturvernkonferanse spurte man seg selv hva man egentlig skal med gamle dager.

– Svaret lød unisont fra flere av foredragsholderne: Vi trenger fortiden for å skape fremtiden. Kulturvern handler nemlig ikke om å fryse fortiden, men om å forvalte samfunnsutviklingen. Eller som Andreas Hompland sa i sitt kåseri: «Å ikke vite hvor man kommer fra er som å vandre i fjellet i tjukk skodde.»

Omtrent to tredjedeler av deltakerne på konferansen var fra Kulturvernforbundets medlemsorganisasjoner. Både Riksantikvaren, Norsk Kulturråd, Norsk Kulturminnefond og Stortingets Energi- og miljøkomité representert. Øvrige deltakere var fra museer, kommuner, fylkeskommuner, i tillegg til studenter og andre «personlige interesserte».

Lovet ikke penger

Statssekretær fra Kulturdepartementet

Knut Olav Åmås åpnet konferansen med et innlegg om «Kulturvern, kulturpolitikk og samfunnsutvikling». I talen sin understreket Åmås kulturvernorganisasjonenes viktige rolle som en del av det norske samfunnets kulturelle infrastruktur og en forutsetning for demokratiet. Åmås sa også at Kulturdepartementet har merket seg at alle Kulturvernorganisasjonene ønsker en tydelig departementstilknytning og fast driftsstøtte. Statssekretæren kunne som ventet ikke love noe i sakens anledning, men det er et godt tegn at kulturdepartementet er oppmerksom på problemstillingen.

Det var to seanser med diskusjon og debatt under kulturvernkonferansen. Riksantikvar Jørn Holme, Museumsforbundets Liv Ramskjær og Kulturvernforbundets Dag Hundstad holdt vært sitt innlegg om sin respektive «søyle» innenfor kulturvernet, og den påfølgende diskusjonen om arbeidsdeling og gjensidig samarbeid mellom kulturvernets tre søyler var

engasjert og konstruktiv. I paneldebatten etter pausen fikk publikum høre mer fra kulturvernets «fotfolk» om hva organisasjonene gjør for kulturarven og hva som motiverer de frivillige. Ola Fjeldheim fra Fortidsminneforeningen, Kyrre Kverndokk fra Folkeminnelaget og Terje Planke fra Viken Kystlag satt i panelet og ga publikum et godt innblikk i hva som driver kulturvernerne.

Kåre Willoch avsluttet konferansen med et personlig kåseri om viktige samfunnsendringer i sin levetid. Willoch selv åpnet foredraget med å si at han heller ville ha protester enn spørsmål, men svarte villig vekk på spørsmål om kringkastingsmonopol, politisk påvirkning og vilkår for kulturvernarbeid. I forkant hevdet enkelte i forsamlingen at Willoch var et kulturminne i seg selv, sågar verneverdig, men Willoch beviste til det ytterste at "vern gjennom bruk" er den beste strategi, også når det gjelder kloke hoder og skarpe tunger.

natta, og da kastet vi oss rundt og leide oss inn på gården sammen med slekts-historielaget, forteller Tore Stustad. DIS-Buskerud og Buskerud slektshistorielag holder sogar møtene sammen. Helge Kristiansen sitter i styret i slektshistorielaget, og engasjerer seg i BUDIS registreringsgruppe.

– Vi sitter her 4.5 stykker et par-tre onsdager i måneden og registrerer

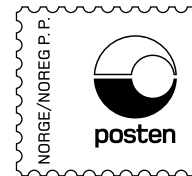
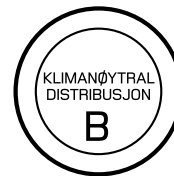
kirkebøker. Det er moro, men håpløst når man endelig blir kjent med håndskriften til en prest, og så slutter han. Uansett hvor stygt han skriver, så blir du jo kjent med skrifta, sier Kristiansen.

En gang i måneden er det temamøte for slektsforskerne. Da kommer det gjerne 20-30 stykker for å høre på. En gang i måneden er det arbeidsmøte, der

alle samles for å hjelpe hverandre.

– Stort sett er det den harde kjerna som kommer. De var litt bedre oppmøder vi var tidligere. Vi er jo 250 slektsforskere som er medlemmer i Drammensområdet, så vi burde jo ha vært flere, sier Stustad som har sittet i DIS-styret i flere år.

Returadresse:
DIS-Norge
Øvre Slottsgate 2B
NO-0157 Oslo

Medlemsfordeler i DIS-Norge

- Medlemsbladet «Slekt og Data» med mye slektsfaglig stoff tilsendes fire ganger i året
- Full tilgang til våre hjemmesider med mye informasjon og faglig stoff
- Mulighet til å bidra til DIS-treff der du kan treffe andre slektsforskere som kanskje vet noe om din slekt. Som bidragsyter til DIS-treff, får du brukernavn og passord slik at du kan lete i svensk, dansk og finsk database
- Tilbud om å delta på medlemsmøter, kurs og andre arrangementer fra det laget du geografisk tilhører og fra sentralt hold
- "Fadderordning". Du kan få tips og hjelp fra en etablert slektsforsker de første 12 måneder av ditt medlemskap
- Ny avtale med Telenor. Rabatt på mobilt bredbånd, bredbånd og IP-telefoni
- Rabatt på briller og synstest fra Interoptik og Brilleland
- Fulle medlemsrettigheter hos DIS-Danmark på nettet
- DIS-Norges medlemmer får medlemsrabatt på samtlige salgsartikler hos Norsk Slektshistorisk Forening
- Rabatt på diverse varer som slektstavler og bøker (se disbutikken www.disnorge.no/cms/disbutikk.html)
- Rabatt på bokinnbinding og trykking
- Rabatt på Ancestry.se, Genline, Arkiv Digital for dem med slekt i Sverige
- Rabatt på kjøp av anetavler fra HomeDeco

